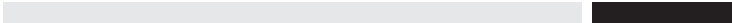

**ISTRAŽIVANJE O RODNO
ZASNOVANOM NASILJU NAD
ROMKINJAMA U BiH**

Istraživanje o rodno zasnovanom nasilju nad Romkinjama u BiH

Udruženje žena Romkinja „Bolja budućnost“ Grada Tuzla

IMPRESSUM:

Autorica:

Mr. Aida Mehdić

Prelom i dizajn:

“OFF-SET” Tuzla

Izdavač:

Udruženje žena Romkinja “Bolja budućnost” Grada Tuzla

Za izdavača:

Indira Bajramović

Tiraž:

110 primjeraka

Štamparija:

“OFF-SET” Tuzla

Istraživanje je nastalo uz podršku i saradnju:

Sadržaj ne odražava stajalište CARE International Balkans, nego je za njega odgovorno Udruženje žena Romkinja “Bolja budućnost” Grada Tuzla.

Autorica je u potpunosti odgovorna za sadržaj.

Materijal nije moguće kopirati bez dozvole izdavača.

Tuzla, februar 2017.godine

SADRŽAJ

UVOD.....	4
------------------	----------

TEORIJSKI OKVIR	6
------------------------------	----------

ZAKONSKI OKVIR PROBLEMATIKE NASILJA	9
--	----------

METODOLOŠKA OSNOVA	12
---------------------------------	-----------

PREZENTACIJA REZULTATA.....	17
------------------------------------	-----------

ZAKLJUČCI I PREPORUKE.....	37
-----------------------------------	-----------

ANEXI.....	40
-------------------	-----------

1. UVOD

Romi/kinje su najbrojnija od 17 nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini (BiH). Iako najbrojnija, ujedno su i najugroženija nacionalna manjina po svim društvenim parametrima koji se uzimaju u obzir prilikom procjenjivanja socijalnog statusa neke zajednice ili društvene grupe. Romkinje su u još težem položaju, s obzirom da su nerijetko žrtve dvostruke diskriminacije, zato što su žene i zato što su pripadnice romske populacije.

BiH je, kao članica Ujedinjenih naroda od maja 1992., a od aprila 2002. godine i kao članica Vijeća Evrope, pristupila i/ili ratificirala brojne međunarodne dokumente koji su od važnosti za zakonodavno uređenje države. To je na međunarodnom planu stvorilo obavezu BiH kao države da svoje zakonodavstvo uskladi sa svim prihvaćenim međunarodnim standardima za zaštitu ljudskih prava u svim oblastima, uključujući obavezu da osigura uživanje prava nacionalnim manjinama. BiH je ratificiranjem međunarodnih standarda ljudskih prava preuzela niz obaveza čije ispunjenje treba da osigura da sve osobe na teritoriji BiH, pod jednakim uslovima i bez diskriminacije po bilo kojem osnovu, uživaju minimum standarda ljudskih prava. U odnosu na određene kategorije građana koje su prepoznate kao posebno ugrožene kategorije, kao što su djeca, manjine, stari, BiH je dužna poduzeti dodatne mjere. Kada govorimo o pravima Roma i Romkinja, međunarodni standardi ljudskih prava zahtijevaju da država osigura Romima i Romkinjama jednako uživanje ljudskih prava kao svim drugim osobama na svojoj teritoriji, bez diskriminacije. Prema međunarodnim standardima svakome su dostupna sva prava i slobode bez razlike bilo koje vrste, kao što su rasa, boja, spol, jezik, religija, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno porijeklo, imovina, rođenje ili neki drugi status, te se države članice obavezuju da poštuju i da jamče priznata prava svim pojedincima koji se nalaze na njenoj teritoriji i potpadaju pod njenu vlast bez ikakvog razlikovanja, naročito u pogledu rase, boje kože, spola, jezika, vjeroispovijesti, političkog ili svakog drugog uvjerenja, nacionalnog ili društvenog porijekla, imovine, rođenja ili drugog statusa.¹

Imajući u vidu stanje na terenu, kada je u pitanju romska populacija u BiH, uviđamo da država ipak nije omogućila Romima i Romkinjama uživanje svih prava jednako kao svim drugim građanima/kama, počevši od obrazovanja, zapošljavanja, stambenog zbrinjavanja, zaštite od nasilja i diskriminacije itd. Iako su evidentni pomaci, nažalost, još uvijek izvještaje o stanju kvalitete života romske populacije započinjemo negativnom statistikom. Pored niza problema, Romi i Romkinje su i česte žrtve nezainteresovanosti i nemara institucija, pa tako, brigu o Romima i Romkinjama u smislu ostvarivanja njihovih prava po različitim osnovama, češće vode udruženja koja se bave romskim pitanjima. Jedno od udruženja koje se bavi pitanjima Roma i Romkinja jeste Udruženje „Bolja budućnost“ iz Tuzle.

1 www.osce.org: Specijalni izvještaj o položaju Roma u BiH.

Udruženje žena Romkinja „Bolja budućnost“ (UŽR „Bolja budućnost“) Grada Tuzla je ženska romska NVO koja kroz socio-ekonomske programe, programe ljudskih prava, programe zagovaranja i političke participacije doprinosi poboljšanju uslova života romske populacije sa fokusom na Romkinje.

Kroz različite projekte i aktivnosti Udruženje nastoji pored pružanja direktne asistencije Romkinjama i kroz različita istraživanja i promociju rezultata istih, prikazati stvarno stanje u romskoj zajednici, kako po pitanju problema koje imaju, također i nastojeći razbiti predrasude i stereotipe koji još uvijek vladaju kada je u pitanju romska populacija.

Udruženje „Bolja budućnost“ uz podršku od strane CARE International Balkans sprovodi regionalni projekt “Za aktivnu inkluziju i prava Romkinja na Zapadnom Balkanu II” čiji je opšti cilj poboljšana socio-ekonomska situacija Romkinja/zajednica u Republici Srbiji, Bosni i Hercegovini i Crnoj Gori na ciljanim lokalitetima. Svrha navedenog projekta je jačanje kapaciteta romskih ženskih organizacija da se uključe u aktivnosti vezane za sprovođenje strategija na nacionalnom i evropskom nivou i preduzimaju intervencije vezane za prava Romkinja i socijalne inkluzije romskih zajednica.

Očekivani rezultati projekta:

- Kroz ciljanu asistenciju na nivou zajednice Romkinje, žene i djevojke, su osnažene da ostvare svoja prava na obrazovanje, zdravlje i život bez nasilja;
- Lokalni međusektoralni koordinacioni mehanizmi su uspostavljeni i ojačani da podrže socijalnu inkluziju romskih zajednica;
- Nacionalne mreže romskih i neromskih ženskih organizacija su osposobljene da utiču i prate politike vezane za prava Romkinja i rodne jednakosti na lokalnom i nacionalnim nivoima i aktivno se uključe u mehanizme odgovornosti;
- Ciljane romske ženske organizacije su ojačane da postanu aktivne učesnice u umrežavanju na regionalnom i evropskom nivou s romskim i neromskim organizacijama koje se bave sličnom problematikom i relevantnim institucijama

Uzimajući u obzir činjenicu da je posljednje istraživanje na tematiku nasilja u romskim zajednicama rađeno 2012. godine², te da bi pratili procenat porasta registriranih slučajeva rodno uvjetovanog nasilja i smanjenja učestalosti istog, u ciljanim lokalitetima tokom trajanja projekta koji se fokusira se na intervencije u oblasti rodno uvjetovanog nasilja, kao i radi usporedbe rezultata sa rezultatima istraživanja iz 2012. godine, sprovedeno je istraživanje u ovoj oblasti. **Istraživanje u ciljanim lokalitetima (Tuzla, Prnjavor, Sarajevo i Vukosavlje) provodili su, koristeći upitnike na uzorku od 800 Roma/kinja te predstavnika/ca nadležnih institucija, dva medijatora i jedna medijatorka, kao i predstavnicu partnerske organizacije Romska djevojka - Romani ćej Prnjavor, u periodu od oktobra do decembra 2016. godine.**

2 http://www.rightsforall.ba/publikacije-bs/docs-bs/Romkinje_za_zivot_bez_nasilja-BH.pdf

2. TEORIJSKI OKVIR

Nasilje predstavlja negativan utjecaj na osnovne ljudske potrebe i kvalitet života, kao i sami život općenito, koji se može izbjeći, a koji istovremeno ograničava potencijalnu mogućnost zadovoljenja tih potreba. Prijetnja nasiljem je također nasilje. Nasilje je sve ono što uskraćuje temeljna ljudska prava, odnosno, to je napad na fizički integritet i dostojanstvo. Još jedan od načina definisanja nasilja jeste da ono podrazumijeva svako ponašanje ili radnju učinjenu protiv nečije volje, a koje osobu ugrožava: psihički, fizički, seksualno, ekonomski ili pak ugrožava njeno spokojstvo. Nasilje se može ispoljavati na niz različitih načina, tako da ga možemo razložiti u nekoliko kategorija. Svako može da bude žrtva i nasilje se može doživjeti bilo gdje. Tako, možemo razlikovati nekoliko različitih oblika nasilja, odnosno, nasilje u porodici, koje obuhvata nasilje nad djecom i nasilje nad ženom, tzv. rodno zasnovano nasilje, s tim da rodno zasnovano nasilje ne mora nužno da se dešava samo u porodici. Nasilje, također, može da bude ispoljeno u različitim formama, tako da možemo razlikovati: fizičko, psihičko, seksualno i ekonomsko nasilje. Nadalje, pored porodice, nasilje može da se dešava i na radnom mjestu, što predstavlja tzv. mobing, nasilje se također može dešavati i u školi među vršnjacima, što nazivamo bulingom, a nerijetko se dešava i na internetu, što zovemo elektronskim nasiljem. Pod nasiljem podrazumijevamo i trgovinu ljudima, kao i etničko i vjersko nasilje.

Nasilje u porodici označava svako djelo fizičkog, seksualnog, psihičkog, odnosno ekonomskog nasilja, do kojeg dolazi u okviru porodice ili domaćinstva, odnosno između bivših ili sadašnjih supružnika ili partnera, nezavisno od toga da li počinitelj dijeli ili je dijelio isto boravište sa žrtvom.³

Prema Međunarodnoj deklaraciji, nasilje prema ženama označava kršenje ljudskih prava i oblik diskriminacije žena i predstavlja sva djela rodno zasnovanog nasilja koja dovode ili mogu da dovedu do fizičke, seksualne, psihičke, odnosno ekonomske povrede ili patnje za žene, obuhvatajući i prijetnje takvim djelima, prinudno ili proizvoljno lišavanje slobode, bilo u javnom, bilo u privatnom životu. Nasilje prema ženama često se označava i terminom *rodno zasnovano nasilje*, da bi se označilo da je to nasilje usmjereno protiv žene zato što je žena, odnosno da ono nesrazmjerno pogađa žene, i uključuje sljedeće vidove, mada se ne ograničava na njih: nasilje koje se događa u porodici ili domaćinstvu; nasilje koje se događa u zajednici; nasilje koje učini ili odobri država; kršenje ljudskih prava u situacijama ratnog konflikta.⁴

Rodno zasnovano nasilje je širok termin koji podrazumijeva bilo koju vrstu diskriminacije ili štetnog ponašanja koje je usmjereno protiv osobe, a na osnovu njenog pola ili seksualne orijentacije. Rod

³ www.womenngo.org.rs: Ignjatović, T. *Preživjeti nasilje – posledice po psihičko i fizičko zdravlje žrtava porodičnog nasilja i trgovine ljudima*.

⁴ www.womenngo.org.rs: Ignjatović, T. *Preživjeti nasilje – posledice po psihičko i fizičko zdravlje žrtava porodičnog nasilja i trgovine ljudima*.

je socijalno definisan konstrukt baziran na društveno konstruiranim i naučenim ponašanjima koje muškarcima i ženama pripisuje različite, često nejednake uloge, prava i obaveze. Taj hijerarhijski sistem održava se kroz tradicionalne rodne stereotipe koji počivaju na razlici između osoba muškog i ženskog pola, i to uglavnom prema fizičkom izgledu, ponašanju i profesiji. Ljudi se rađaju kao pripadnici muškog ili ženskog pola, a socijalizacijom uče i usvajaju odgovarajuća ponašanja, uloge, stavove i aktivnosti s obzirom na pripadajući pol. Ova naučena ponašanja predstavljaju rodni identitet i određene rodne uloge.⁵

Po definiciji Populacionog Fonda Ujedinjenih Nacija „Rodno zasnovano nasilje podriva zdravlje, dostojanstvo, sigurnost i samostalnost svojih žrtava, a ipak ostaje obavijeno velom šutnje. Žrtve nasilja mogu trpjeti konsekvence po njihovo seksualno i reproduktivno zdravlje uključujući neželjene i trudnoće pod prisilom, nebezbjedan abortus, traumatske fistule, spolno prenosive infekcije uključujući HIV, pa čak i smrt.”

Jedan od faktora nasilja, kada je riječ o rodno uvjetovanom nasilju, jeste nejednak odnosi moći između muškaraca i žena, koji su oblikovani i ugrađeni u društvene institucije kao što su porodica, pravni sistem, religiozni sistem i uvjerenja. Sama po sebi moć kao mogućnost da nešto možemo učiniti nije niti pozitivnog, niti negativnog predznaka. Ti predznaci se odnose na rezultate koje postizemo svojom moći. Iza većine pokušaja za povećanjem ženske moći nalazi se pretpostavka da postoji ograničena količina moći. U svakodnevnom životu ljudi većinom samo “moć nad”, odnosno nadmoć, percipiraju kao pravu moć. Ona se u osnovi temelji na društveno sankcionisanim prijetnjama nasiljem i zastrašivanjem, poziva na aktivan i pasivan otpor, traži konstantno održavanje pažnje. Odnos subjekta i objekta je takav da subjekt želi uspostaviti kontrolu nad objektom i učiniti ga sebi podređenim. Jedan od slikovitih prikaza gore navedenih opisa jeste tzv. točak nasilja, Slika 1.

Slika 1. : Točak nasilja

5 www.infondacija.org: Vaselić, N., Ivaović, B. i Mišćević, S. (2016). Izvještaj o rezultatima istraživanja rodno zasnovanog nasilja u intimnim partnerskim vezama mladih u BiH, Banja Luka.

Marginalizovane zajednice nisu samo u povećanom riziku od nasilja, nego se često suočavaju sa poražavajućim nedostatkom sredstava, izrazitim strahom ili preprekama za pronalaženje sigurnosti i nalaženju podrške nakon što je do nasilja došlo. Za bilo koga ko doživljava rodno zasnovano nasilje, teško je da nekom ispriča da doživljava nasilje – a često nije ni bezbjedno, ali je mnogo teže da se za pomoć obrati ako je bez krova nad glavom, ako ima invaliditet, ili ako porodici nije razotkrila svoju seksualnu orijentaciju. Progovoriti i dobiti pomoć je izuzetno teško, posebno ako ne postoje usluge koje su dostupne na maternjem jeziku, ako postoji bojazan od deportacije ili gubitka posla ili kada su usluge podrške nepristupačne. I definitivno je veći izazov progovoriti ako ne možete da vjerujete ovlaštenim autoritetima u svojoj zajednici.⁶

Sve navedeno usko je vezano za problem nasilja u romskoj zajednici. Generacije koje ne pridaju bilo kakav značaj obrazovanju, koje smatraju da je mjesto žene, samim tim i djevojčice isključivo u kući, i da ona nema pravo na samostalni doprinos kućnom budžetu, da se u životu može sasvim dobro zarađivati i snalaziti i bez škole, neki su od uzročnika jako slabog uključivanja romske djece, a naročito djevojčica u redovni obrazovni sistem, što nedvosmisleno daje znatan doprinos velikom broju problema koji su zastupljeni u romskoj zajednici kao što su: siromaštvo, stigmatizacija, nasilje u porodici, nedostatak zdravstvenog i socijalnog osiguranja, neinformisanost itd.⁷ Sve navedeno romsku ženu dovodi u vrlo nepovoljan položaj u svim segmentima života. Zbog niske obrazovanosti i obično nezaposlenosti, dolazi u „ovisnički položaj“ spram muškarca; zatim, usljed stereotipa i predrasuda koji se vezuju za romsku zajednicu, da je nasilje dio običaja romskog naroda, da Romkinje „vole“ nasilje, usljed dvostruke diskriminacije koju trpi u zajednici i društvu općenito, Romkinja razvija nepovjerenje prema institucijama koje se bave nasiljem zbog vlastitog i tuđih iskustava sa istima, te tako nasilje koje trpi nerijetko ostaje obavijeno velom šutnje, dok nasilje ne eskalira katastrofalnim posljedicama, bolničkim liječenjem, neželjenim maloljetničkim trudnoćama, oduzimanjem djece od strane ustanova socijalne zaštite ili u najgorem slučaju smrću, odnosno ubistvom ili samoubistvom.

Posljednje istraživanje nasilja nad Romkinjama koje je obuhvatalo šire BH područje realizovano je 2012. godine. U godinama koje su slijedile urađene su različite kampanje i projekti podizanja svijesti Roma i Romkinja, kao i BH društva općenito o problematici nasilja općenito i specifično u romskoj zajednici. Većina aktivnosti bila je usmjerena ka nužnosti prijavljivanja nasilja, bilo ko da je nasilnik i žrtva. **Stoga, 2016. godine urađeno je istraživanje koje je imalo za cilj da se uvidi da li je porastao stepen slučajeva prijavljenog nasilja u odnosu na 2012. godinu, a rezultati istog biće prezentirani u ovoj publikaciji.**

6 www.portaloinvalidnosti.net

7 Rezultati istraživanja (2011). *Rodna dimenzija uzroka odustajanja RAE djece od obaveznog školovanja u zemljama regije*. Bosna i Hercegovina.

3. ZAKONSKI OKVIR PROBLEMATIKE NASILJA

Istanbulsku konvenciju (CAHVIO), Konvenciju Vijeća Evrope o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, BiH je ratificirala i to kao jedna od prvih država koje su potpisale i ratificirale ovaj dokument. Tačnije, 07. novembra 2013. godine BiH je postala 6. zemlja članica Vijeća Evrope koja je ratificirala Konvenciju. Ovim se BiH obavezala na poduzimanje zakonodavnih i drugih mjera radi osiguranja pravnog, institucionalnog i organizacionog okvira za prevenciju nasilja nad ženama, zaštitu žrtava nasilja te kažnjavanje počinitelja nasilja. Strategija za provedbu Konvencije Vijeća Evrope o prevenciji i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici u BiH predstavlja sveobuhvatan okvir kojim se definira način provedbe Konvencije u BiH i usklađivanja pravnog i institucionalnog okvira sa odredbama Konvencije, prioriteti u oblasti prevencije i borbe protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, odgovorne institucije, kao i okvir za praćenje provedbe i izvještavanje o provedbi Strategije, a samim tim i Konvencije.

U julu 2015. godine je usvojena i Okvirna strategija za provedbu Konvencije o prevenciji i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici u BiH za period 2015. – 2018., koja predstavlja sveobuhvatan okvir kojim se definira način provedbe Istanbulske konvencije u BiH i usklađivanje pravnog i institucionalnog okvira s odredbama Konvencije.

BiH, Republika Srpska (RS) i Federacija BiH (FBiH) su do sad poduzeli niz mjera za uspostavljanje zakonodavnog, institucionalnog i organizacionog okvira za prevenciju i borbu protiv nasilja u porodici, što predstavlja jednu od najčešćih i najrasprostranjenijih vrsta nasilja nad ženama. Ovi napori su rezultirali ne samo donošenjem posebnog zakonskog okvira za prevenciju i suzbijanje nasilja u porodici, već i novih institucionalnih i organizacionih aranžmana kojima se nastoji osigurati multidisciplinarni pristup zaštiti žrtava nasilja, te efikasno kažnjavanje počinitelja. Ovo je rezultiralo i većim stepenom šire društvene svijesti o problemu nasilja, te boljim shvatanjem nasilja u porodici kao društvenog, a ne privatnog problema. Ipak, relevantne analize i istraživanja su pokazali da su razmjere nasilja nad ženama i nasilja u porodici i dalje velike u BiH.⁸

8 Agencija za ravnopravnost spolova BiH (2013). *Rasprostranjenost i karakteristike nasilja prema ženama u BiH.*

Pored toga, postoji čitav niz dokumenata koje je Vijeće Evrope donijelo, a specifično se odnose na nasilje nad ženama :

- Deklaracija o politici suprotstavljanja nasilju nad ženama u demokratskoj Evropi usvojena je 1993. godine, a njom se ističe da je suprotstavljanje nasilju nad ženama glavni politički zahtjev evropskih država.
- Preporuka 1450 (2000) Parlamentarne skupštine Vijeća Evrope – Nasilje nad ženama u Evropi – usvojena je 2000. godine, a njom se Vijeću ministara preporučuje da sastavi evropski program za borbu protiv nasilja nad ženama.
- Preporuka 1582 (2002) – Nasilje nad ženama u porodici – usvojena je 2002. godine, a njom se poručuje da nasilje u porodici treba tretirati kao politički i javni problem i kao kršenje ljudskih prava.
- Preporuka 1681 (2004) – Kampanja za borbu protiv nasilja u porodici u Evropi – usvojena je 2004. godine. Ova je preporuka dočekala svoju operacionalizaciju – pokrenuta je kampanja borbe protiv nasilja nad ženama, uključujući nasilje u porodici, koja je trajala od 2006. do 2008. godine.
- Preporuka Rec (2002) Komiteta ministara Vijeća Evrope predstavlja jedan od najobuhvatnijih dokumenata koji preporučuje mjere za suzbijanje nasilja nad ženama.⁹
- Pravni osnov za primjenu gotovo svih najvažnijih međunarodnih instrumenata za zaštitu ljudskih prava i sloboda je Ustav Bosne i Hercegovine, koji je stupio na snagu 14. decembra 1995. godine, a koji članom 2. zabranjuje diskriminaciju po bilo kom osnovu, pa i po osnovu spola.¹⁰

Strateški okvir za borbu protiv nasilja u porodici i nasilja nad ženama u Federaciji Bosne i Hercegovine čine:

- Strateški plan za prevenciju nasilja u porodici u Federaciji BiH 2009 – 2010,
- Strategija za prevenciju i borbu protiv nasilja u porodici (2013–2017).

Najvažniji zakoni koji reguliraju oblast nasilja u porodici u Federaciji Bosne i Hercegovine su:

- Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine
- Porodični zakon Federacije Bosne i Hercegovine
- Zakon o zaštiti od nasilja u porodici.

Novine koje donosi Zakon o zaštiti od nasilja u porodici, usvojen u decembru 2012. godine u Parlamentu Federacije Bosne i Hercegovine, ogledaju se u: preciziranju pojma nasilja u porodici, propisivanju hitnog postupka u izricanju zaštitnih mjera, imajući u vidu njihovu svrhu zaštite žrtve

9 Ibidem

10 Agencija za ravnopravnost spolova BiH (2013). *Rasprostranjenost i karakteristike nasilja prema ženama u BiH.*

nasilja, propisivanje drugih oblika zaštite žrtve nasilja, kao što su: utvrđivanje izvora finansiranja sigurnih kuća, donošenje programa mjera na federalnom i kantonalnom nivou za prevenciju, zaštitu i borbu protiv nasilja u porodici, obaveza uspostave referalnih mehanizama za postupanje u postupku zaštite žrtve nasilja u svakoj lokalnoj zajednici i obaveza multidisciplinarnog pristupa u pružanju zaštite žrtvi nasilja, uključujući i obavezu vođenja statističkih podataka o prijavljenim slučajevima nasilja. Članom 222. Krivičnog zakona Federacije Bosne i Hercegovine svako djelo nasilja u porodici je tretirano kao krivično djelo, a svrha Zakona o zaštiti od nasilja u porodici je zaštita žrtve nasilja, kroz izricanje i provedbu zaštitnih mjera.¹¹

Najvažniji zakoni koji se primjenjuju u slučajevima nasilja u porodici u Republici Srpskoj su: Krivični zakon RS-a (i to njegov član 208. – nasilje u porodici i porodičnoj zajednici) i Zakon o zaštiti od nasilja u porodici. U Republici Srpskoj novi (drugi po redu) Zakon o zaštiti od nasilja u porodici stupio je na snagu u novembru 2012. godine. Njime su otklonjeni neki nedostaci koji su postojali u prethodnom zakonu, kao što su: nedefiniranost sinhroniziranog djelovanja subjekata zaštite, nepostojanje hitnih mjera zaštite na osnovu kojih bi se pružila pravovremena zaštita žrtve i neuređenost pitanja sigurnih kuća kao mjere podrške žrtvama nasilja u porodici, te su predložene mjere za uklanjanje tih nedostataka: uvođenje hitnih mjera zaštite žrtava nasilja u porodici, način i postupak privremenog zbrinjavanja žrtava nasilja u porodici u sigurne kuće, obaveza za sve društvene partnere na uključivanje u rješavanje problema nasilja u porodici i osnivanje stručnog tima, zabrana javnog objavljivanja informacija o nasilju u porodici, formiranje Savjeta za suzbijanje nasilja u porodici kao savjetodavnog tijela Vlade Republike Srpske. Također, ukazana je razlika između krivičnog djela – nasilje u porodici – i djela prekršaja – nasilje u porodici, ustanovljeno je pravo žrtava nasilja u porodici na pristup svim subjektima zaštite bez ikakvih troškova, te povećane novčane kazne za počinioce prekršaja nasilja u porodici.¹²

11 Agencija za ravnopravnost spolova BiH (2013). *Rasprostranjenost i karakteristike nasilja prema ženama u BiH.*

12 Agencija za ravnopravnost spolova BiH (2013). *Rasprostranjenost i karakteristike nasilja prema ženama u BiH.*

4. METODOLŠKA OSNOVA

Istraživanje rodno zasnovanog nasilja u romskim zajednicama na području Tuzle, Sarajeva, Prnjavora i Vukosavlja urađeno je u periodu od oktobra do decembra 2016. godine. Prije same provedbe istraživanja, realizovan je trening sa medijatorima i medijatorkama koji su bili zaduženi za provedbu istraživanja. Izdefinisana je uzorak i način provedbe istraživanja gdje je dogovoreno da će medijatori/ke istraživanje sprovoditi direktno na terenu metodom „licem u lice“, odnosno da će medijatori/ke popunjavati upitnik, računajući time na veću relevantnost odgovora i veću vjerovatnoću dobivanja istih. Izuzetak čini provođenje istraživanja sa institucijama, gdje je predviđeno da predstavnici/ce institucija samostalno popune upitnik, obzirom da je riječ o upitniku otvorenog tipa.

Izrada studije motivirana je naporima da se omogući kvalitetna empirijska osnova za ostvarenje propisanih ciljeva. **Cilj istraživanja bio je ustanoviti rasprostranjenost rodno zasnovanog nasilja nad Romkinjama, te ispitati posljedice i iskustva pomenutih u obraćanju institucijama i organizacijama za podršku. Istraživanje je provedeno na uzorku od 486 žena i 316 muškaraca, te 21 predstavnika/ca institucija.** Podaci su prikupljeni ne samo o rasprostranjenosti i zastupljenosti nasilja, već i o demografskim karakteristikama muških i ženskih ispitanika/ca, što je omogućilo da se analiziraju i neke važne determinante nasilja u porodici ili nasilja koje je počinio partner.

4.1. Instrumentarij

Kako je ranije navedeno, primijenjena su tri različita upitnika za svaku od navedenih skupina ispitanika/ca ponaosob. Upitnik o rodno zasnovanom nasilju namijenjen za ispitanice konstruisan je isključivo za potrebe ovog istraživanja i sastoji se od 31 čestice, odnosno pitanja zatvorenog tipa sa ponuđenih 2 ili više odgovora. Pitanja se odnose na oblast rodno zasnovanog nasilja. U prvom dijelu želi se dobiti opća slika o ispitanicama kroz sedam pitanja. Dalje slijede pitanja koja tretiraju stavove o nasilju, doživljeno nasilje, odnosno doživljeno psihičko, fizičko, ekonomsko i seksualno nasilje. Također, pitanja tretiraju i odnos institucija prema žrtvama nasilja, odnosno da li i koliko žrtve prijavljuju nasilje, i kakav su odnos doživjele od strane institucija u takvim situacijama (Anex 1 – Upitnik za ispitanice).

Upitnik za ispitanike sastoji se jednako kao i upitnik za ispitanice od 31 pitanja. Prvi dio upitnika, sadrži pitanja o demografskim podacima, u drugom dijelu slijede pitanja koja tretiraju doživljeno nasilje, stavove o nasilju, te kao i u upitniku za ispitanice, dok se posljednji dio odnosi na pitanja o odnosu institucijama prema eventualnim žrtvama prijavljenog nasilja (Anex 2 – Upitnik za ispitanike).

Upitnik za institucije sastojao se od 8 pitanja otvorenog tipa koja tretiraju pitanja rodno zasnovanog nasilja, te pitanja vezana za njihova iskustva rada na terenu i saradnje sa drugim institucijama po pitanju problematike ovog istraživanja (Anex 3 – Upitnik za predstavnike/ce institucija).

4.2. Ispitanici/ce

U prvom dijelu oba upitnika, i za muškarce i žene, nalazi se dio sa općim pitanjima koji se tiču generalnih informacija o ispitanicama i ispitanicima.

Kada je u pitanju starosna stratifikacija ispitanica, imamo sljedeće dobne skupine:

skupina 1: 15 - 18 godina, skupina 2: 18 – 30 godina, skupina 3: 30 – 45 godina, skupina 4: 45 – 60 godina, te skupina 5: 60 i više godina.

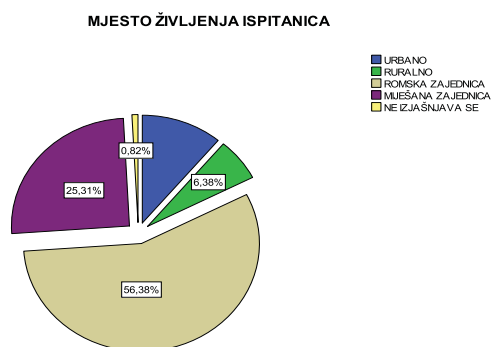
Kada su u pitanju ispitanice, skupina 3 najbrojnija je sa procentulnom zastupljenošću od 31,4% a zatim slijede skupina 4 sa zastupljenošću od 23,8%, skupina 2 sa zastupljenošću od 19,6%, skupina 1 sa 13,4%, dok su najmanje zastupljene ispitanice iz skupine 5 sa zastupljenošću od 11,8%.

Kada je u pitanju muški dio ispitanika, varijabla dob operacionalizirana je na isti način kao i kod ispitanica, te je situacija sa zastupljenošću dobnih skupina sljedeća: najbrojnija je dobna skupina 3, odnosno ispitanici starosti od 30 do 45 godina sa zastupljenošću od 29,4%, zatim slijedi skupina 2 sa zastupljenošću od 23,1%, dalje slijedi skupina 4 sa 19,3%, skupina 1 sa 14,6% te najmanje brojna skupina 5 sa zastupljenošću od 13,6%.

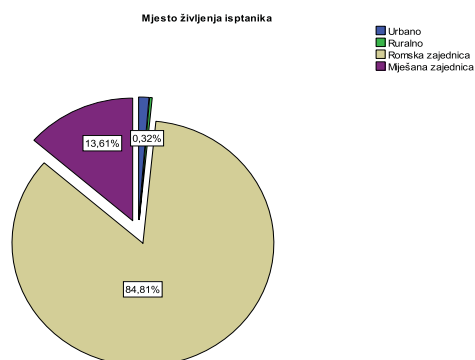
Iz ranije izloženih podataka uviđamo da su kod obe skupine ispitanika/ca najbrojniji ispitanici/ce iz skupine 3, odnosno ispitanici/ce starosti od 30 do 45 godina, a najmanje brojna starosna skupina u oba slučaja je skupina 5, ispitanici/ce starosti preko 60 godina.

Sljedeći podatak koji je bio značajan da se uvrsti među generalne podatke o anketiranim Romima i Romkinjama bio je mjesto življenja. Stratifikacija prema mjestu življenja vidljiva je u grafikonima 1. i 2., a kao i u prethodnom pitanju uviđamo da je najmanja zastupljenost jednaka u oba slučaja i kod ispitanika i ispitanica, odnosno da su najmanje zastupljeni ispitanici/ce iz urbanih i ruralnih područja, a najveća zastupljenost ispitanih je iz romske zajednice. Značajan procenat ispitanih živi i u miješanim zajednicama. Procentualna zastupljenost svake od grupa ponaosob vidljiva je u grafikonima 1. i 2.

Graf. 1. (Ž)

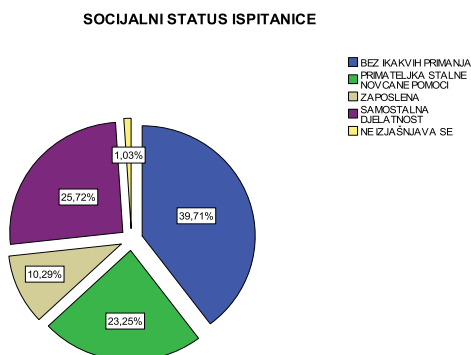

Graf. 2. (M)

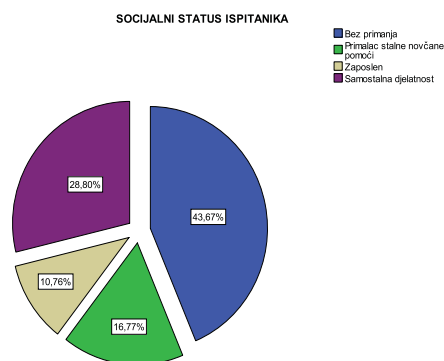

Rezultati ankete koji se odnose na socijalni status ispitanih, uglavnom su donijeli očekivane rezultate. Naime, kada je u pitanju socijalni status ispitanika/ca najveći broj ispitanih se izjasnio da je bez ikakvih primanja, u slučaju ispitanica njih 49,9%, a u slučaju ispitanika 43,7%. Kao primatelji/ke socijalne pomoći izjasnilo se 23,2% ispitanica i 16,8% ispitanika. Nešto manji procenat ispitanih izjasnio se da je zaposlen/a ili da se bavi samostalnom djelatnošću što je vidljivo u grafikonima 3. i 4.

Graf. 3. (Ž)

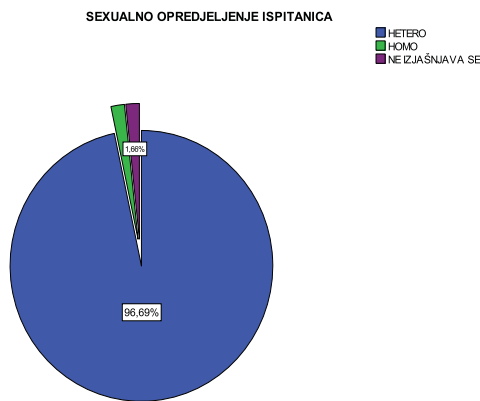

Graf. 4. (M)

U grafikonima 5. i 6. imamo prikazane podatke o seksualnoj opredjeljenosti ispitanika/ca. Naime, iako je u romskoj zajednici i našem društvu generalno, ova tema još uvijek tabu, i ovo pitanje bilo je uvršteno među generalne podatke o ispitanicima/cama. Kao što se da primijetiti 1 od 316 ispitanika izjasnio se da pripada gej populaciji, dok su se 4 ispitanice izjasnile kao homoseksualke. Ipak, većina ispitanih izjasnila se o svojoj heteroseksualnoj pripadnosti, u slučaju ispitanica njih 97,7%, s tim da 15 ispitanica nije dalo odgovor na ovo pitanje, odnosno, nije se izjasnilo, dok se u slučaju ispitanika 99,7% njih izjašnjava kao heteroseksualac.

Graf. 5. (Ž)

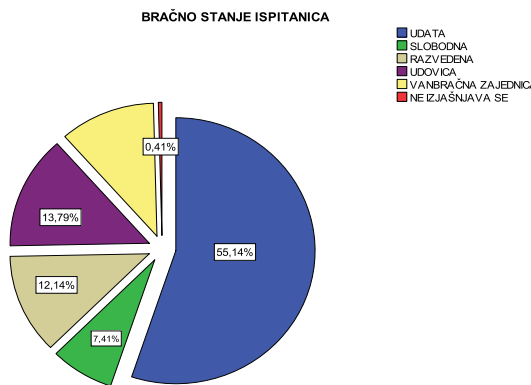

Graf. 6. (M)

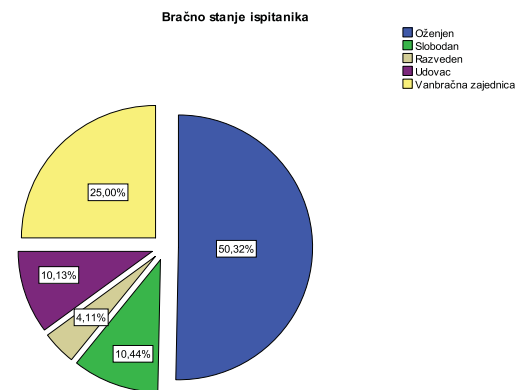

Pitanje o bračnom statusu obuhvatilo nekoliko mogućih odgovora koji su vidljivi u grafikonima 7. i 8. Uočavamo da stereotipna slika bračnih/vanbračnih zajednica među romskom populacijom nije realna, jer kako se da uočiti, najveći broj ispitanih se izjasnilo da žive u bračnoj zajednici, odnosno kada su u pitanju žene njih 55,1%, a kada su u pitanju muškarci, njih 50,3%. Značajno manji procenat je onih koji žive u vanbračnim zajednicama, kako je vidljivo u grafikonima ispod.

Graf. 7. (Ž)

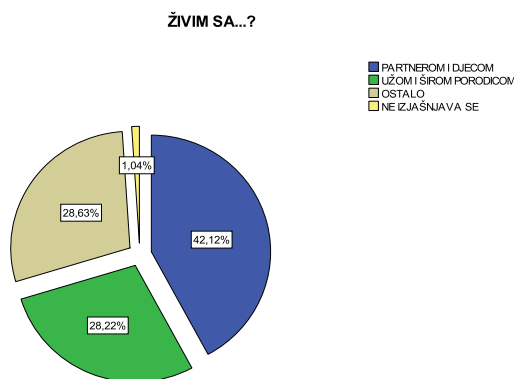
Graf. 8. (M)

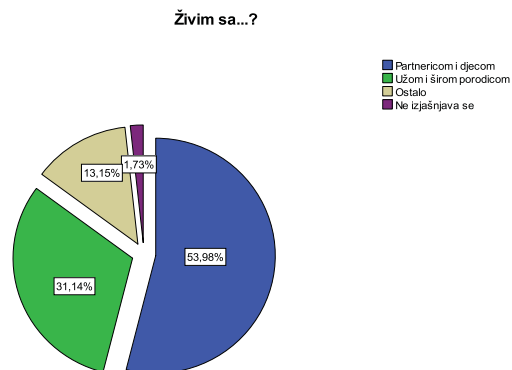
Evidentno je iz rezultata da je značajan broj ispitanih u brak stupilo prije svog punoljetstva. Kada su u pitanju ispitanice to je 64,9% ispitanih (prva i druga skupina), dok je kada su u pitanju ispitanici muškog spola, u brak prije punoljetstva stupilo njih 62,8%.

Jedno od općih pitanja koja su nam poslužila da dobijemo širu sliku o ispitanicima/cama, bilo je i sa kim žive, odnosno sa koliko osoba dijele svoj životni prostor. Rezultati ovog pitanja uočljivi su u grafovima 9. i 10. Tako, možemo vidjeti da je kada su u pitanju ispitanice najveći broj onih koji žive sa svojim partnerom i djecom sa zastupljenošću od 42,2%, a također i kada su u pitanju ispitanici najveći broj je onih koji žive sa svojom partnericom i djecom, njih 54%.

Graf 9. (M)

Graf 10. (Ž)

Zaključujemo da je opća slika o ispitanicima/cama prilično nepovoljna. Najveći broj ispitanih nema nikakvih primanja ili je primatelj/ka socijalne pomoći. Najzastupljenija dobna skupina ispitanika/ca su ispitanici/ce srednjih godina, odnosno dobi od 30-45 godina koji u najvećem broju žive u romskim zajednicama. Najveći broj ispitanih je u braku, dok većina ispitanih tvrdi da su u brak stupili prije 16-te ili u periodu od 16-te do 18-te godine.

5. PREZENTACIJA REZULTATA

Iako se današnje društvo u mnogome razlikuje od onoga u prošlom stoljeću, patrijarhalni stavovi i krute forme muževnosti često su prisutne u različitim sferama društva, u obitelji, u medijskim porukama, u školama, kao i na drugim javnim i privatnim mjestima. Nadalje, rodne uloge su društveno konstruisane i mnoge muške rodne uloge preuzimaju žene, a nejednakost je posljedica toga da muškarci dobivaju određene privilegije samo na temelju spolne uloge. Stoga, nerijetko se stavovi spram nasilja nad ženama formiraju na osnovu gore navedenog. Tako, još uvijek postoje muškarci, a nažalost i žene, koji smatraju da je biti nasilan prema ženi, pravo muškarca i da „to tako treba“. Iz navedenih razloga, prije nego se pristupilo ispitivanju iskustva nasilja kako muškaraca, tako i žena, prethodno se ustanovilo kakve stavove imaju ispitanici/ce spram nasilja.

5.1. Stavovi prema nasilju

Ranije provedena istraživanja na području BiH¹³ sa jednakom ciljnom populacijom govore o tome kako Romkinje iz uzorka datog istraživanja uglavnom sve oblike nasilja prepoznaju kao takve u vrlo značajnom procentu od 75% do 95%.

U okviru ovog istraživanja, ustanovljeno je da najveći broj ispitanih svaku od radnji koja povređuje osobu na bilo koji način ili narušava njeno spokojstvo, smatra nasiljem. Tako, 61,7% žena smatra da je svaki oblik fizičkog nasrtanja, ozljeđivanja, maltretiranja, psihološke torture, seksualnog uznemiravanja, ograničavanja kretanja, apsolutne kontrole nad zajedničkim ili pojedinačnim finansijama i sl., nasilje. Manji procenat žena smatra da je nasilje isključivo kada te neko fizički, psihički ili ekonomski stavlja u podređeni položaj,

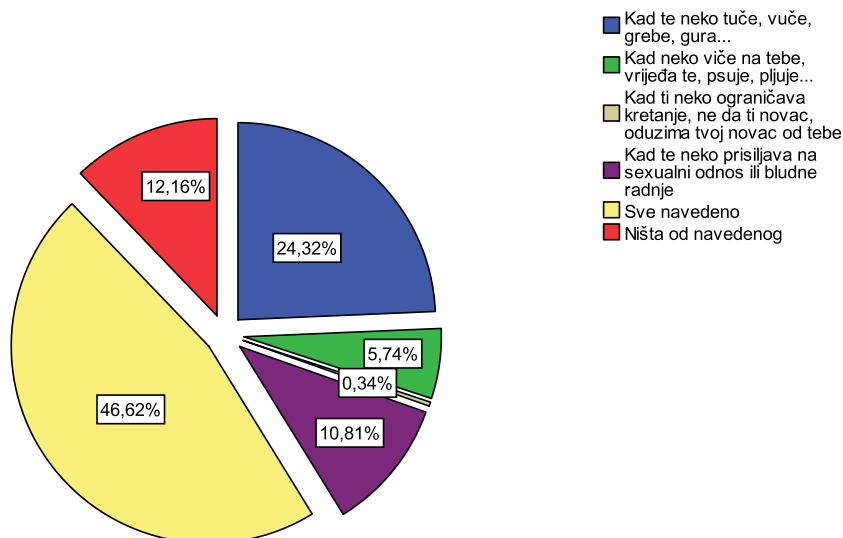
odnosno na jedan od tih načina vrši nasilje nad ženom. Nažalost, ipak postoje i žene koje još uvijek nisu osviještene da je svaki vid uznemiravanja bilo koje vrste nasilje, tako da čak 7,7% ispitanih nijednu od radnji navedenih u tabeli ispod, ne smatra nasiljem. Pet ispitanica nije dalo odgovor na ovo pitanje.

Kada su u pitanju ispitanici muškog spola, situacija je relativno slična, pa značajan procenat svaku od gore navedenih radnji smatra nasiljem, što je dosta ohrabrujuće. Međutim, nije zanemariv ni postotak onih koji smatraju da ništa od radnji koje se odnose na fizičko, psihičko ili ekonomsko nasilje ne predstavlja nasilje, njih čak 12,2%.

13 Izvještaj o nasilju u porodici nad Romkinjama u BiH (2010): *Stop nasilju!*

Graf 11. (Ž)

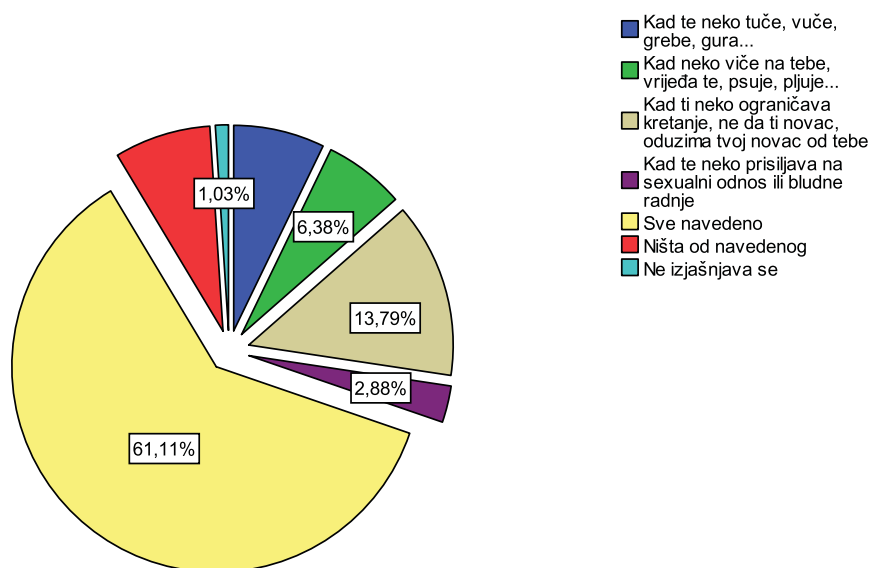
Nasilje, po mom mišljenju predstavlja..?

Uspoređujući rezultate o stavovima ispitanih iz ovog istraživanja sa stavovima ispitanica iz ranijih istraživanja,¹⁴ zaključujemo da su ispitanice i u periodu vršenja tog istraživanja bile relativno osviještene o različitim vrstama nasilja, iako uočavamo da je danas osviještenost na višem nivou nego je to bila u periodu provedbe istraživanja 2012. godine.

Graf 12. (M)

NASILJE, PO MOM MIŠLJENJU PREDSTAVLJA?

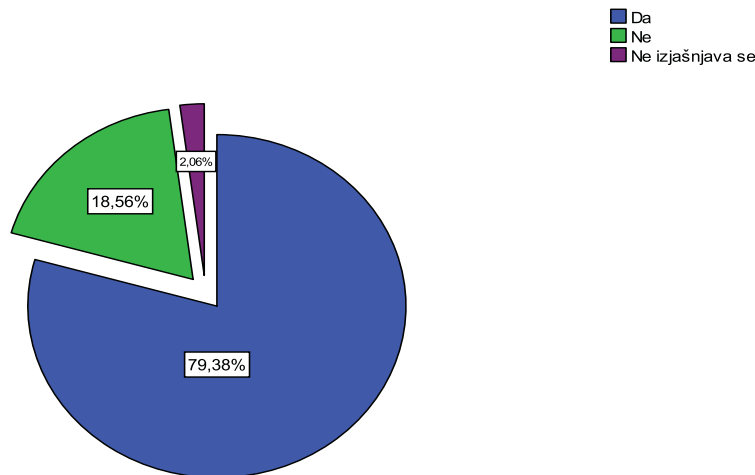

14 Izvještaj o nasilju nad Romkinjama u Bosni i Hercegovini (2010): *Stop nasilju!*

Grafikon 13. daje prikaz rezultata odgovora ispitanica na pitanje o hipotetičkoj situaciji u kojoj je ispitanica žrtva nasilja, odnosno odgovor na pitanje, da li bi se u datoj situaciji imala hrabrosti suprotstaviti nasilniku. Ohrabruje činjenica koja govori da 79,3% ispitanica tvrdi da bi se smjelo suprotstaviti nasilniku u hipotetičkoj situaciji bilo koje vrste nasilja.

Graf. 13. (Ž)

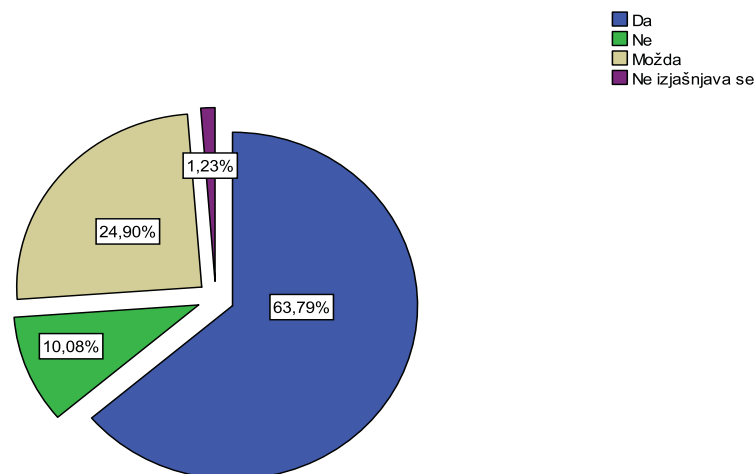
Ukoliko biste doživjeli nasilje, da li biste imali hrabrosti suprotstaviti se partneru/ocu/majci/prijatelju?

Naredni grafikon daje prikaz stava ispitanica prema institucijama, i da li bi u gore navedenoj hipotetičkoj situaciji, da je ispitanica sama žrtva nasilja, nasilje prijavila nekoj od institucija. Tako, možemo uočiti da 63,8% ispitanica tvrdi da bi prijavilo nasilje, njih 10,1% to ne bi uradilo, dok njih 24,9% tvrdi da bi to možda uradilo.

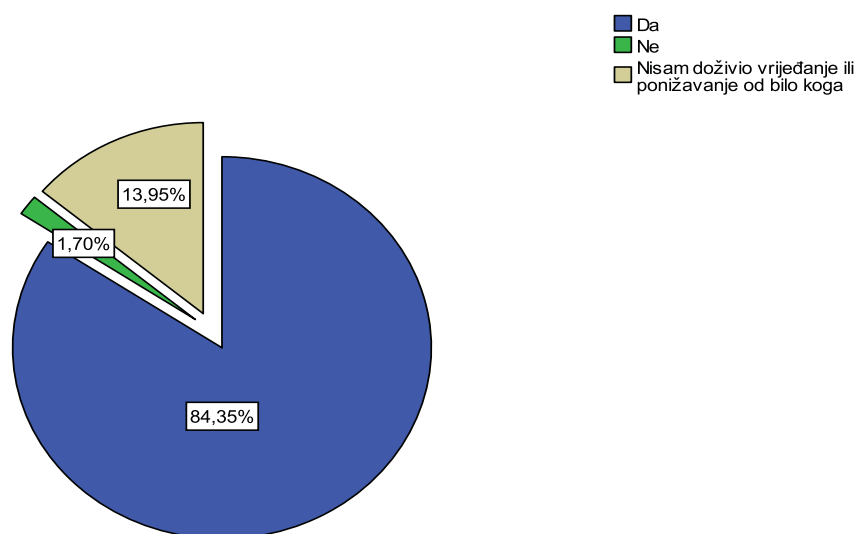
Graf. 14. (Ž)

Da Vi doživljavate bilo koju vrstu nasilja, da li biste prijavili policiji, CSR-u, NVO-u ili pozvali SOS telefon?

Graf. 15. (M)

Ukoliko biste doživjeli nasilje, da li biste imali hrabrosti suprotstaviti se partneru-ici/ocu/bratu/prijatelju?

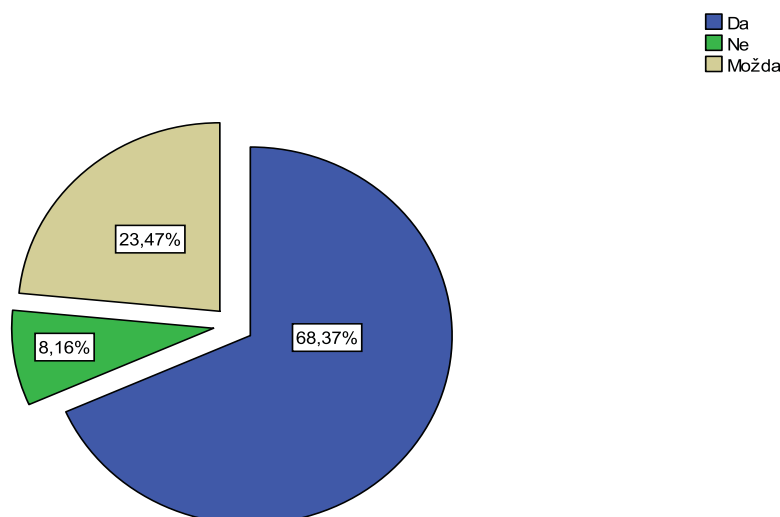

Kada je u pitanju muški dio ispitanika uvidamo da je dosta veći broj ispitanih dalo odgovor da bi imalo hrabrosti suprotstaviti se nasilju i potencijalom nasilniku (84,3 %), što je bilo i očekivano zbog same fizičke predisponiranosti muškaraca za takvo što.

Ono što je bilo posebno interesantno za ispitati kada su u pitanju muški ispitanici jeste stav prema prijavljivanju nasilja institucijama. Zanimljiv je podatak da čak 63,6% ispitanika navodi da bi prijavilo nasilje, što govori u prilog činjenici da se podigla svijest pripadnika romske populacije da biti žrtva nasilja nije sramota i da prijaviti nasilje ne predstavlja nikakav sramotan čin, već upravo suprotno.

Graf. 16. (M)

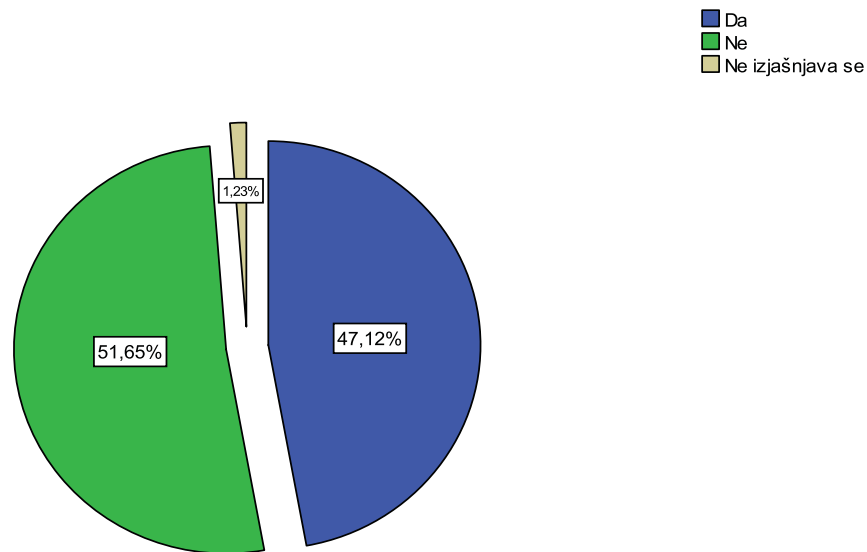
Da Vi doživljavate bilo koju vrstu nasilja, da li biste prijavili policiji, CSR-u, NVO-u ili nazvali SOS telefon?

Dugo je u BH društvu, što nije rijetkost i danas, razvod posmatran kao sramotan čin, što je posebno zastupljeno mišljenje kada je riječ o patrijahalnim zajednicama. Imajući u vidu nepovoljan položaj u kome se nalazi romska žena kroz ekonomsku depriviranost, psihološku neosnaženost, robovanje stereotipima i patrijahalnom odgoju u kome ne postoji opcija napuštanja muža te uglavnom nemanja mogućnosti izbora, kod romske žene formira stav da treba ostati u braku, bez obzira na okolnosti.

Graf. 17. (Ž)

Smatram da žena treba da ostane u braku, bez obzira ako je njen partner nasilan, ili ako se ne slažu, npr.zbog djece?

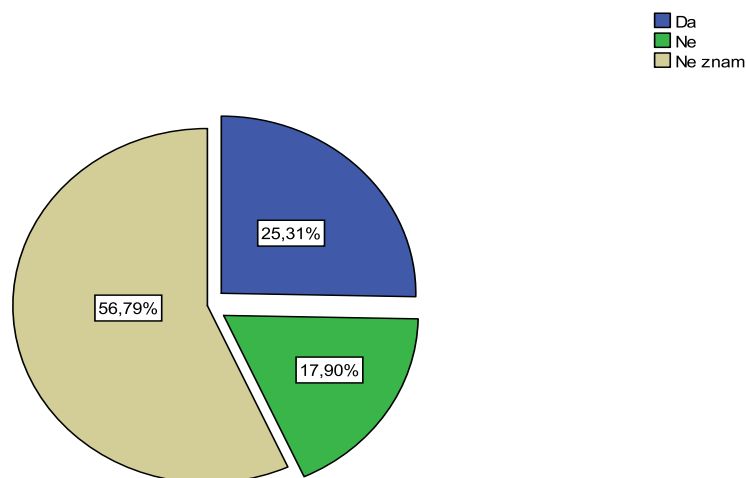

Koliko je navedeni stav zastupljen među ispitanicama i ispitanicima pokazuje se kroz rezultate prikazane u grafikonima. Tako, uvidamo da 47,1% ispitanica smatra da treba ostati u braku sa nasilnim mužem. Ipak, značajan procenat ispitanica smatra da ostajanje u takvom braku nije opcija niti rješenje, pa njih 51,6% navodi da smatra da ne treba ostati u braku sa nasilnikom bez obzira na okolnosti.

U odgovorima ispitanika muškog spola uočavamo da značajan procenat ispitanih je navelo da ne zna kako bi postupilo u datoj situaciji, njih 56,7%. Naime, 17,9% smatra da ne treba da se ostaje u braku u kojem je partner nasilan, dok njih 25,3% smatra da treba.

Graf. 18. (M)

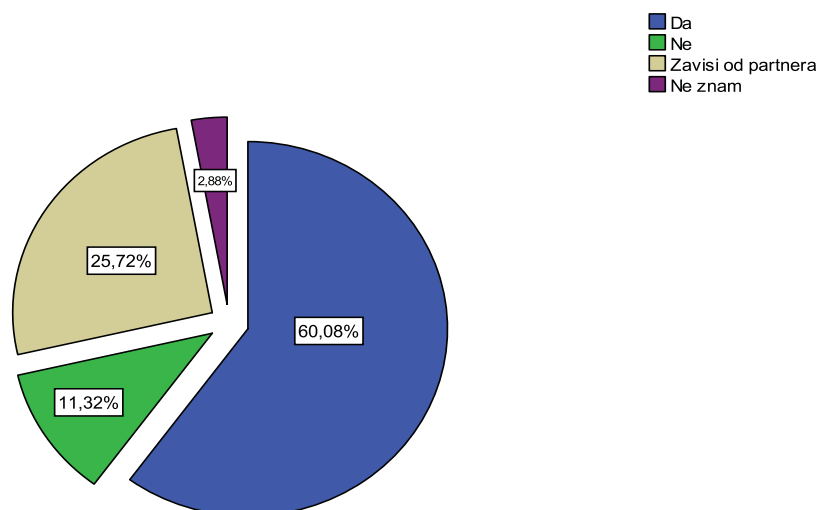
Smatram da žena treba da ostane u braku, bez obzira ako je njen partner nasilan, ili ako se ne slažu, npr.zbog djece?

Koliko se stav roditelja prema nasilju implicira na cijelu porodicu i život cijele porodice, evidentno je u mnogobrojnim životnim situacijama. Jedan od razloga zašto žene ostaju u nasilnom braku jeste i taj što uglavnom nemaju podrške od svoje okoline, nerijetko i roditelja. Koliko su roditelji spremni podržati svoju kćerku da napusti eventualnu nasilnu vezu, govore nam podaci iz sljedeće dvije tabele. U grafikonu 19. možemo uočiti koliko bi žene/majke bile spremne pružiti utočište kćerki koja napušta nasilnika. Tako, 60,1% ispitanica tvrdi da bi pružilo podršku kćerki koja napušta nasilnika, njih 11,3% ne bi to prihvatilo, dok 25,7% ispitanica se izjasnilo da takvo što zavisi od njihovog partnera.

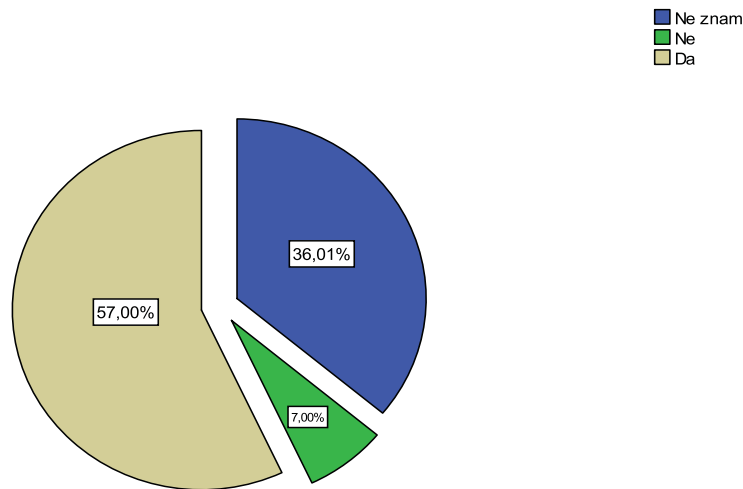
Graf. 19. (Ž)

Da znate da Vašu kćerku zlostavlja njen muž, psihički ili fizički, da li biste joj dozvolili da se „vrati“ Vama (roditeljima)?

Graf. 20. (M)

Da znate da Vašu kćerku zlostavlja njen muž, psihički ili fizički, da li biste joj dozvolili da se „vrati“ Vama (roditeljima)?

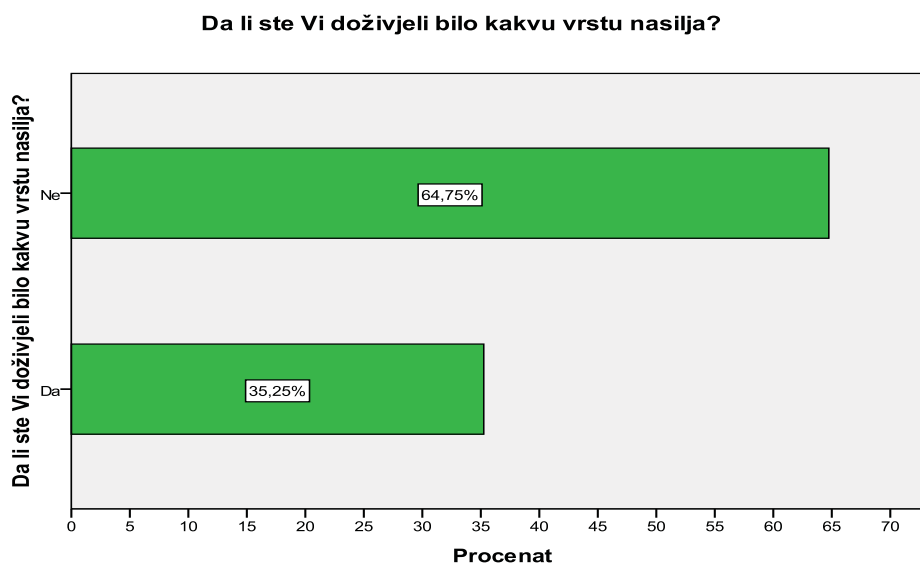
Kakav stav muškarci/očevi imaju prema gore navedenoj situaciji, evidentno je u grafikonu. Naime, koliko su spremni da podrže kćerku koja je u eventualnom nasilnom braku, govori podatak da njih 57% odgovorili su sa da, njih 7% sa ne, dok 36% ispitanih reklo da ne zna.

1.1. Doživljeno nasilje

Da podsjetimo, prema Konvenciji o suzbijanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici Vijeća Evrope, nasilje nad ženama označava kršenje ljudskih prava i oblik diskriminacije nad ženama, a predstavlja sva djela rodno zasnovanog nasilja koja dovode ili mogu dovesti do: fizičke, seksualne, psihičke, odnosno finansijske povrede ili patnje za žene, obuhvatajući i prijetnje takvim djelima, prinudu ili proizvoljno lišavanje slobode, bilo u javnosti bilo u privatnom životu. Prema istoj konvenciji, nasilje u porodici označava svako djelo fizičkog, seksualnog, psihičkog, odnosno ekonomskog nasilja, do kojeg dolazi u okviru porodice ili domaćinstva, odnosno između bivših ili sadašnjih supružnika ili partnera, nezavisno od toga da li počinitelj dijeli ili je dijelio isto prebivalište sa žrtvom.

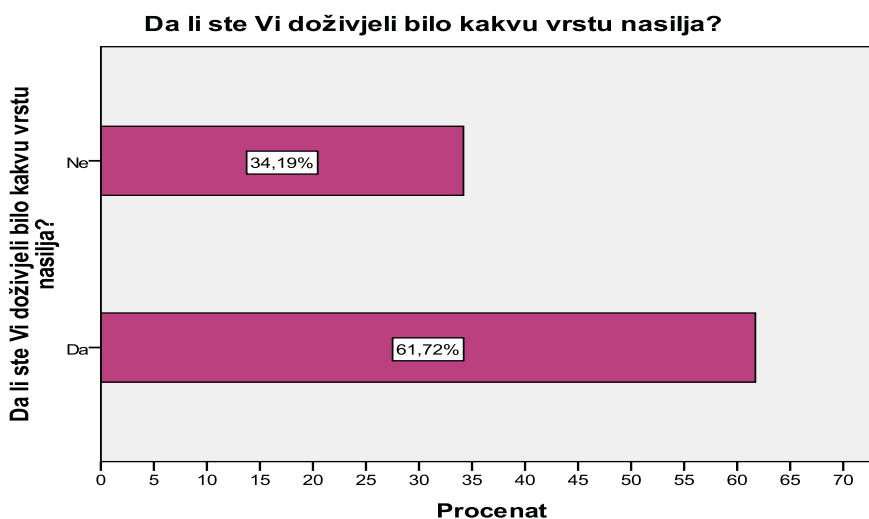
Stoga, jedno od pitanja koje je bilo zajedničko za obe skupine iz uzorka, odnosilo se na bilo koju situaciju u kojoj su ispitanici doživjeli bilo koju od gore navedenih povreda ili prijetnji, bilo da se radi o muškim ili ženskim ispitanicima/cama.

Graf. 21. (M)

Vršeći usporedbu između podataka iz grafikona možemo uočiti jasnu razliku između odgovora koji su dali ispitanici i ispitanice. Naime, kako se vidi iz tabele, visok procenat žena dalo je odgovor da je doživjelo određenu vrstu nasilja odnosno njih 61,7%, dok se 35,3% muškaraca izjasnilo da su doživjeli tokom svog života neki od oblika nasilja.

Graf. 22. (Ž)

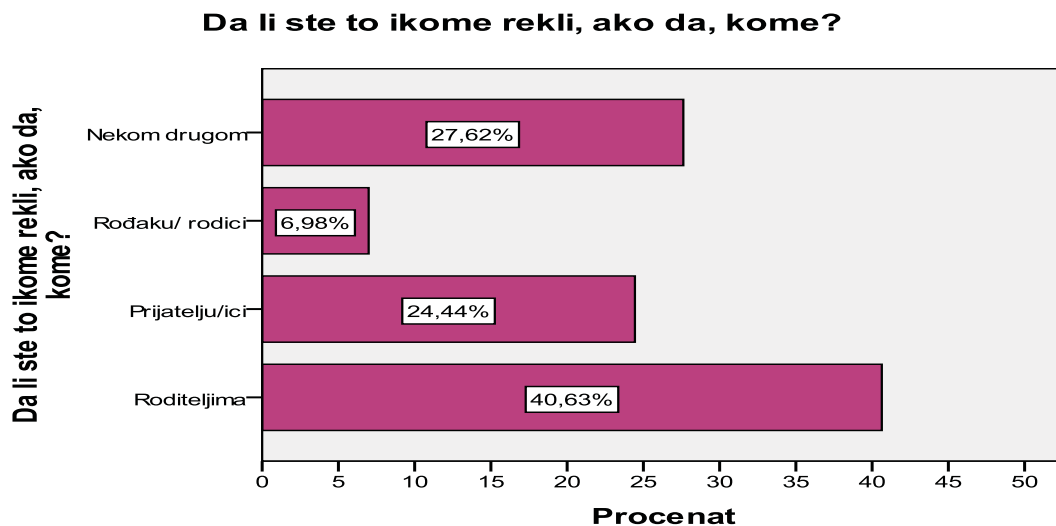

Ipak, trebamo imati na umu da je metodologija rada propisana ovim istraživanjem moguće uticala na rezultate istraživanja, osobito kada je riječ o ovako osjetljivim pitanjima. S obzirom da se radilo o anketiranju „licem u lice“, koje je propisano zbog karakteristika populacije koja se ispituje kako je ranije navedeno u opisu metodologije istraživanja, moguće je da su određeni ispitanici/ce izbjegli realni odgovor zbog stida, straha ili nekog drugog razloga.

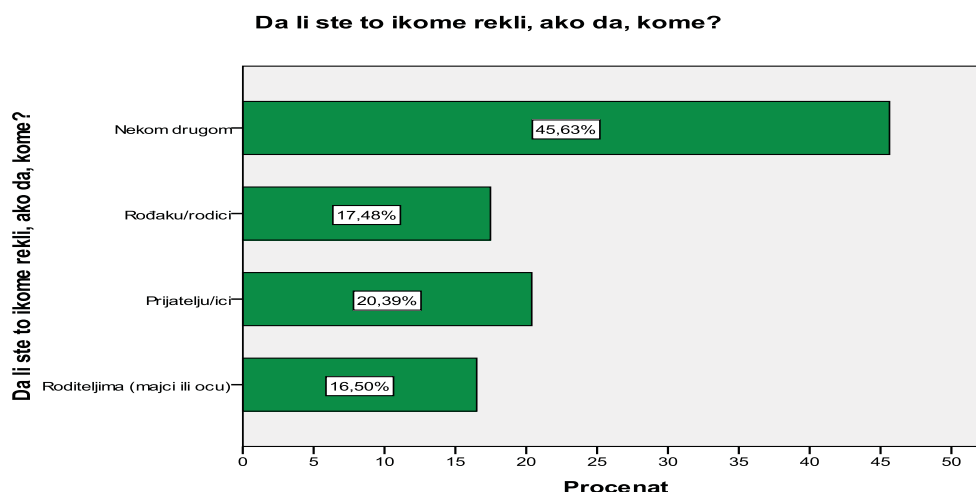
Ranija istraživanja rađena na ovu temu na području BiH govore također o značajnom procentu žrtava različitih oblika nasilja. Naime, od ukupnog broja ispitanica u ovisnosti od vrste nasilja njih 20-40% izjašnjava se da je pretrpilo neki od oblika nasilja, imajuću u vidu da se najveći procenat odnosi na fizičko nasilje, koje je najčešće spoznato kao takvo i vidljivo

Jedan od ključnih problema nasilja, osim svih posljedica po zdravlje individue koja ga trpi, uzrokovanja disfunkcionalnosti porodice i narušavanje normalnog društvenog poretka, jeste i prikrivanje nasilja, odnosno šutnja o njemu. Iako se usljed promjene stavova prema nasilju, aktualiziranja teme nasilja u društvu i medijima, povećava stepen prijavljenog nasilja kako institucijama tako i povjerljivim osobama iz vlastitog okruženja, još uvijek svjedočimo velikom broju žrtava koje i dalje šute o nasilju koje trpe. Stoga, jedno od pitanja koja su bila predmet interesa u ovom istraživanju bilo je i da li je ispitanik/ca ikome rekao o nasilju koje je eventualno pretrpio/la. Poredeći rezultate iz grafikona 21. i 22. koji govore o procentu „izrečenoga nasilja“ uviđamo da je su ipak žene spremnije govoriti o pretrpljenom nasilju. Tako, 65% ispitanica od ukupnog broja, odnosno njih 315 nije dalo je odgovor da je nekome od srodnika, prijatelja ili trećih osoba ispričala o nasilju koje je pretrpila. Ipak, poražavajuća je činjenica da čak 35% ispitanih nije dalo odgovor na ovo pitanje, što znači da niko nema informaciju da je ispitanica bila ili je trenutna žrtva nasilja ili eventualno u boljem slučaju nikada nije pretrpila bilo koji od oblika nasilja.

Graf. 23. (Ž)

Graf. 24. (M)

Značajan broj istraživanja na temu nasilja govore kako nasilnici uglavnom potiču iz porodica u kojima je bilo prisutno nasilje. Poznato je da djeca ponašanja uče kroz imitaciju roditelja ili drugih odraslih osoba iz okruženja. Koliko je nasilje koje su doživjeli u primarnoj porodici uticalo na to da isto u svojoj primjene vidljivo je kroz sljedeća pitanja. Pitanja su se odnosila na doživljeno nasilje u primarnoj porodici, te da li se isto impliciralo na njihovu porodicu koju su sami zasnovali.

U rezultatima odgovora na pitanja ispitanica o tome da li su ikada doživjele da njihov otac tuče majku, 34,1% ispitanih izjasnilo se da je svjedočilo nasilju nad svojom majkom od strane oca ili majčinog partnera, 44,7% da nije.

Kroz pitanje da li su njihova djeca doživjela isto, nastojalo se utvrditi da li su ispitanice i same žrtve nasilja. Naime, 37,4% je odgovorilo da jeste, 34,2% da nije, dok 25,3% ispitanica nije dalo odgovor na dato pitanje.

Na isto pitanje, kada su u pitanju muški ispitanici dobijeni su sljedeći odgovori: 34,1% ispitanih tvrdi da su doživjeli nasilje u svojoj primarnoj porodici i tome svjedočili, 19,9% ih tvrdi da nisu, 33,5% ispitanih nije dalo odgovor na dato pitanje.

Da li su i sami počinili nasilje, bilo je sljedeće pitanje. Naime, 11% od ukupnog broja ispitanih tvrdi da su i sami počinili nasilje kojem su prisustvovala njihova djeca, dok njih 35,1% tvrdi da nisu.

Psihološko nasilje

Psihološko nasilje u okviru intimnih veza je široko rasprostranjen vid nasilja. Javlja se u nekoliko formi, kao što su: verbalno zlostavljanje, vikanje, prijetnja, uznemiravanje, konstantno kritikovanje, okrivljujuće vrijeđanje, ismijavanje, izolovanje žrtve, otežavanje samostalnih djelatnosti, lišavanje

sredstava za život i ekonomske nezavisnosti, prijetnja ubistvom voljenih, kao i uništavanjem imovine. Navedeno uglavnom rezultira stavljanjem žrtve u poziciju podčinjenosti. Efekti psihološkog nasilja su dugoročni i teško se prevazilaze. Uključuju depresiju, napade panike, teškoće pri spavanju i anksioznost. Psihološko nasilje ponekad može da ima pogubnije posljedice i bude opasnije od fizičkog nasilja, jer je nevidljivo, gotovo nedokazivo, a žrtva može da pati jednako kao i žrtva fizičkog nasilja, iako se svi oblici nasilja nerijetko međusobno prepliću i neodvojivi su, pogotovo kada je riječ o fizičkom i psihičkom nasilju.

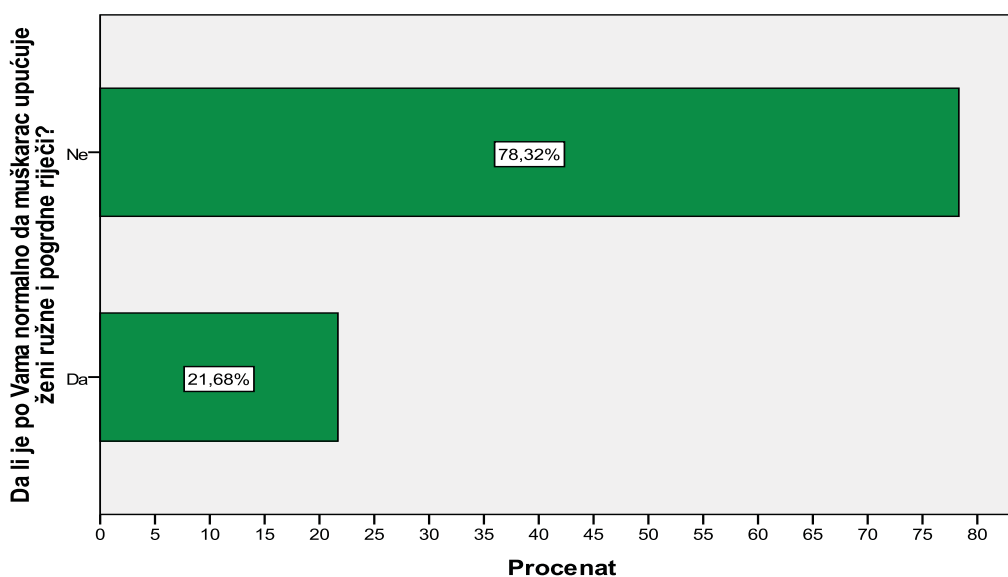
Tako, kroz određena pitanja nastojali smo uvidjeti koliko je psihološko nasilje zastupljeno u romskoj zajednici, koliko ga Romkinje prepoznaju i doživljavaju, i kakav stav Romi imaju prema oblicima psihološkog zlostavljanja.

Rezultati pokazuju koliko su ispitanice iz našeg uzorka spremne da se suprotstave verbalnom ili psihološkom nasilju. Ohrabruje činjenica da **značajan procenat ispitanica (71,4%) nazivanje pogrđnim imenima koje dolazi od bilo koga, percipiraju kao nasilje te su spremne da se suprotstave. Ispitanice koje su se izjasnile da nemaju hrabrosti da se suprotstave onome ko ih vrijeđa i ponižava čine skupinu od 22,6% ispitanih, dok 5,3% ispitanica nije dalo odgovor na ovo pitanje.**

Kada je u pitanju muška populacija u ovom istraživanju, više se nastojalo ispitati stajalište istih spram različitih oblika nasilja i koliko su oni u stanju da vrše takve radnje.

Graf. 25. (M)

Da li je po Vama normalno da muškarac upućuje ženi ružne i pogrđne riječi?

Tako, u grafikonu 25. vidljivi su rezultati pitanja koje je obuhvatilo stav spram upućivanja pogrđnih riječi ženi (generalno), odnosno koliko je takvo ponašanje prihvatljivo i blisko ispitanicima. Iako je značajan i relativno visok procenat (78,3%) onih kojima takav oblik ponašanja nije blizak (u kome verbalno vrijeđa i ponižava ženu, zato što je žena), ipak nije zanemariv procenat onih koji takvo ponašanje smatraju normalnim i primjenjuju ga u svom svakodnevnom životu. Na uzorku od 316 ispitanika, gdje 21,2% ispitanih bez osjećaja krivnje i u svakodnevnicu koristi pogrđne riječi prema ženskoj populaciji generalno, poražavajući je.

Jedan od načina psihološke torture svakako je ograničavanje kruga ljudi sa kojima se žrtva druži. Zapravo, to nerijetko označava jednu od faza nasilja koje se pojavljuje i razvija u porodici. Ograničavanjem kruga ljudi sa kojima se žrtva ili potencijalna žrtva druži, nasilnik “steže obruč” oko žrtve, psihološki je oslabljuje i čini ovisnom o sebi. Nažalost, taj oblik nasilja često žrtva ne vidi opasnim, jer nasilnik takve postupke objašnjava ljubomorom, što se opet vezuje za ljubav, u što žrtva često i vjeruje.

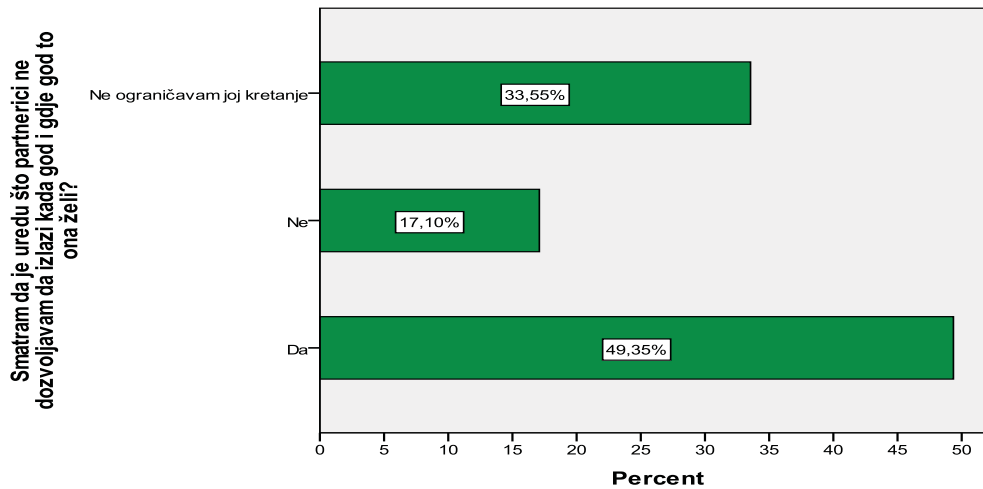
Iako uzak krug ljudi sa kojima se ispitanice druže ne mora nužno značiti da je isto ishod psihološkog nasilja nad ispitanicom, shodno dosadašnjim empirijskim i teoretskim saznanjima jedan od važnih indikatora psihološkog nasilja upravo je mali broj ljudi koji predstavljaju socijalni krug žrtve.

Na osnovu rezultata možemo vidjeti koliko je ovaj vid nasilja zastupljen među ispitanicama iz ovog istraživanja. Naime, 51,2% ispitanica izjasnilo se da ima veoma uzak krug ljudi sa kojima se druži. Iako nam nisu poznati razlozi ovakvog odgovora, indikativno je da se značajan broj ispitanih upravo izjasnio na ovaj način. S obzirom da su romske zajednice uglavnom otvorenije za druženje nego je to slučaj u urbanim sredinama, istovremeno imajući u vidu da najveći postotak ispitanih obitava upravo u romskim zajednicama, možemo kao značajnu pretpostavku uzeti da je uzrok ovakvog odgovora upravo nasilje.

Sa ciljem pravljenja usporedbe između doživljenog nasilja kod ispitanica i stavova prema nasilju kod ispitanika i eventualne manifestacije istog, uporedno se prezentuju rezultati upitnika sprovedenog sa ispitanicima i ispitanicama.

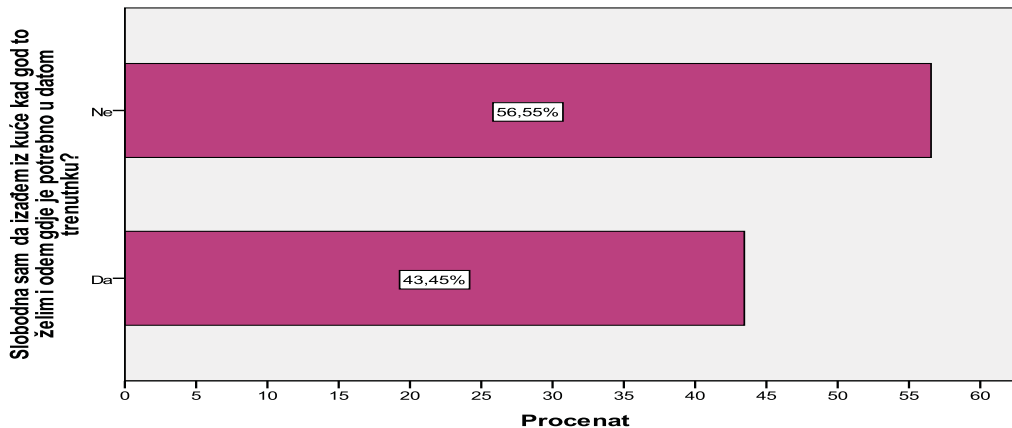
Graf. 26. (M)

Smatram da je uredu što partnerici ne dozvoljavam da izlazi kada god i gdje god to ona želi?

Graf. 27. (Ž)

Slobodna sam da izađem iz kuće kad god to želim i odem gdje je potrebno u datom trenutku?

Kakav stav prema ograničavanju druženja i kretanja partnerice imaju ispitanici, uočljivo je u grafikonu 26. Tako, uočavamo da čak 48,4% ispitanika smatra ispravnim to što svojoj partnerici ograničava kretanje, u smislu da ne smije sama i bez dozvole da izađe kada, gdje i sa kim to želi. Da su stavovi muškaraca u značajnoj korelaciji sa manifestacijom ponašajnog aspekta takvog stava, dokaz je u odgovorima na pitanje ispitanicama, da li smiju iz kuće izaći kada žele i kada im je to potrebno. Njih 56% odgovorilo je sa ne, što znači da im je kretanje ograničeno i uslovljeno dozvolom partnera/muža.

Ranije realizovana istraživanja na temu nasilja specifično nad Romkinjama u BiH¹⁵, koja između ostalog tretiraju temu psihološkog nasilja, uglavnom su se fokusirala na verbalno nasilje. Tako, imamo

15 Izvještaj o nasilju u porodici nad Romkinjama u BiH (2010) : *Stop nasilju!*

podatak da je od ukupnog broja ispitanica koje su dale odgovor na ovo pitanje njih 36% navelo da trpe verbalno, odnosno psihološko nasilje. Praveći usporedbu sa podacima iz ovog istraživanja, možemo uočiti da se shodno stavovima ispitanika i doživljenog nasilja ispitanica, u određenoj mjeri smanjila stopa nasilja u romskim zajednicama, što je svakako pohvalan i ohrabrujući podatak.

Ekonomsko nasilje

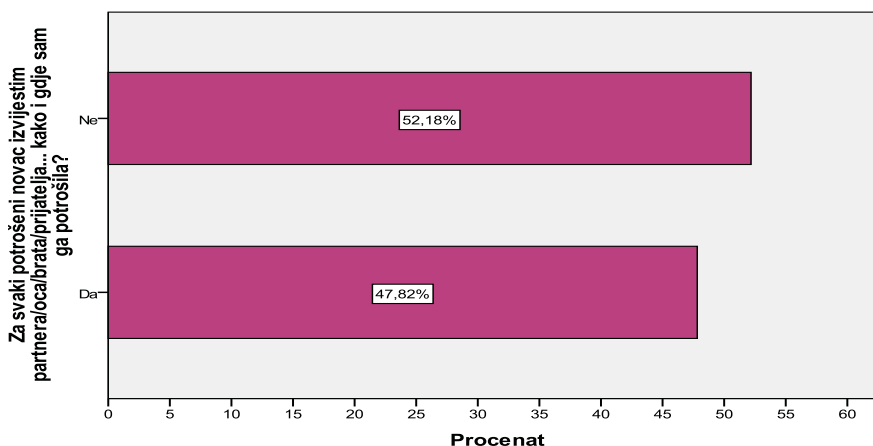
Ekonomsko nasilje je oduzimanje prava na ekonomsku neovisnost koje ima za cilj slabljenje mogućnosti uspješnog suprotstavljanja nasilniku. U kontekstu problematike nasilja u porodici, ekonomsko nasilje najviše doživljavaju žene koje su ekonomski ovisne o nasilniku te ga stoga rijetko i prijavljuju. Ova vrsta nasilja manifestira se kroz uskraćivanje novca za osnovne potrebe, uskraćivanje novca za djecu, uskraćivanje mogućnosti zaposlenja ili općenito zabrana zaposlenja, upravljanje osobnom imovinom bez znanja i odobrenja žrtve, odlučivanje o tome što se i kad smije kupiti, zahtijevanje opravdanja svakog sitnog troška u kućanstvu i sl.¹⁶

Ekonomsko nasilje osobito je karakteristično za romsku zajednicu, jer su Romkinje uglavnom bez zaposlenja i redovnih primanja, te zbog navedene situacije uglavnom u nepovoljnom položaju usljed nedostatka materijalnih sredstava koja bi joj osigurala samostalnost i ekonomsku neovisnost o muškim članovima porodice. Ranije su evidentirani slučajevi u kojima iako je žena primatelj određenih materijalnih sredstava u vidu stalne novčane pomoći, invalidnine i sl., ili iako žena sama ili sa mužem privređuje na različite načine, pravo na raspolaganje novcem ima isključivo muškarac.

Na pitanje, da li je za svaki potrošeni novac ispitanica dužna da izvijesti „nadređene“ muške članove porodice, 47,8% ispitanica odgovorilo da je dužno izvijestiti dotične o svakom utrošenom novcu.

Graf. 28. (Ž)

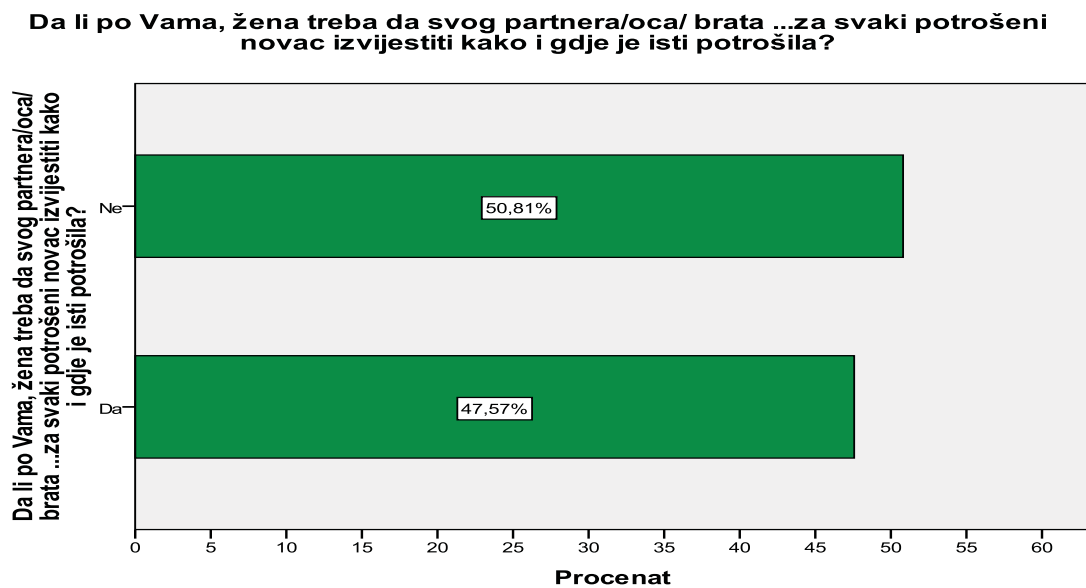
Za svaki potrošeni novac izvijestim partnera/oca/brata/prijatelja... kako i gdje sam ga potrošila?

Kao i kod ranijih pitanja, vrši se usporedba stava muških ispitanika po pitanju određene vrste nasilja, u ovom slučaju ekonomskog, sa istim doživljenim nasiljem ispitanica. Tako, imamo prezentirane rezultate po pitanju stava ispitanika prema potrebi izvještavanje muških članova porodice od strane ženskih članova o svakom utrošenom novcu. Nažalost, značajan procenat ispitanih (45,5%) smatra da je potrebno da ženska populacija iz njihove porodice treba i da je dužna izvijestiti muške članove o svakom utrošenom novcu.

Ranija istraživanja pomenuta u ranijem tekstu, govore također i o ekonomskom nasilju. Naime, uočljivo je da je veći broj ispitanica (78,1%) u ranije sprovedenom istraživanju odgovorio da može samostalno da raspolaže kućnim novcem, nego je to slučaj sa ovim istraživanjem. Ipak, prilikom usporedbe treba imati na umu da je uzorak u istraživanju ranije sprovedenom brojčano veći nego u ovom istraživanju. Međutim, ako izuzmemo činjenicu razlike u brojnosti uzorka, možemo konstatovati da postoji evidentna razlika vezana uz raspolaganje kućnim novcem samostalno. Da li se radi o povećanoj stopi ekonomskog nasilja ili povećanoj stopi priznatog (registriranog) nasilja, nažalost ne možemo utvrditi dostupnim parametrima.

Graf. 29. (M)

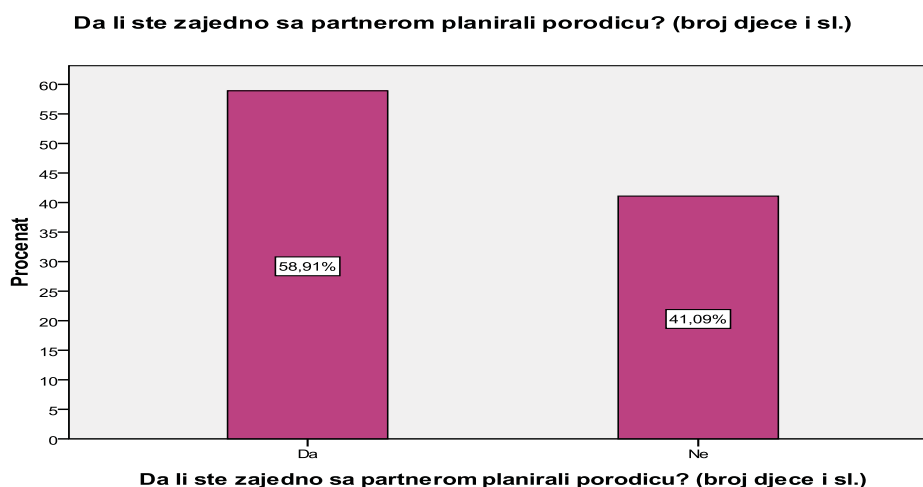
Seksualno nasilje

Seksualno nasilje je bilo koji seksualni čin, pokušaj ostvarivanja seksualnog čina, neželjeni seksualni komentar ili prijedlog koji je usmjeren protiv osobe i njezine seksualnosti, a koji može počinuti druga osoba bez obzira na odnos sa žrtvom ili situaciju u kojoj se nalaze. Karakterizira ga upotreba sile, prijetnje ili ucjene za ugrožavanje dobrobiti i/ili života same žrtve ili njoj bliskih osoba.¹⁷

Seksualno nasilje uočljivo je u širokom kontinuumu, od seksualnog uznemiravanja i zlostavljanja, preko silovanja, do trgovanja ženama u svrhe prisilne prostitucije i/ili pornografije. Seksualno nasilje je osim navedenih oblika i ritualna praksa, kazna za rodnu transgresiju, silovanje u ratu i genitalno sakaćenje žena.

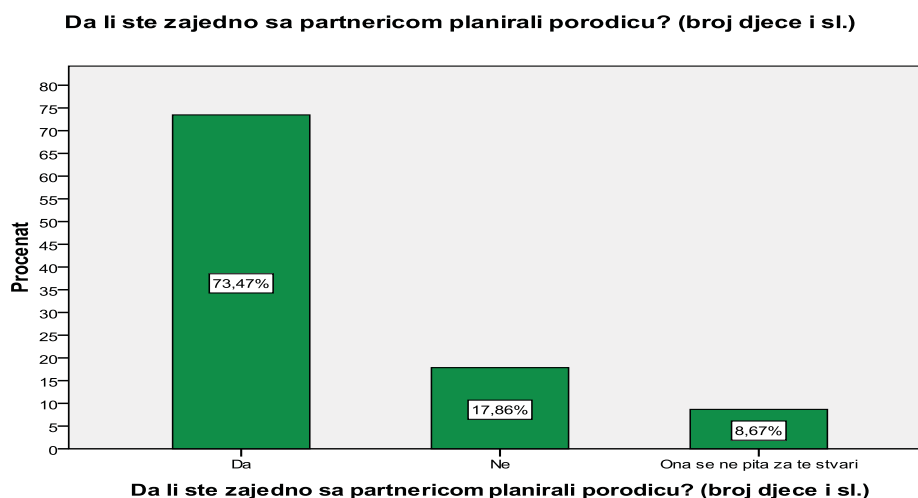
Da li je i u kojoj mjeri seksualno nasilje zastupljeno u romskim zajednicama u BiH, bit će prikazano u narednim tabelama. Naime, u pitanjima najviše je akcenta dato na neželjene trudnoće i abortuse, obzirom da iskustva na terenu govore da su to česti oblici nasilja kod uzorka iz ovog istraživanja.

Graf. 30. (Ž)

Nažalost, u odgovorima uočavamo veoma poraznu statistiku da čak 41 % ispitanica od ukupnog broja navodi da nije učestvovala u odlučivanju vezanom za planiranje porodice. Također, kada su u pitanju stavovi muških ispitanika uočavamo da veliki broj ispitanika, njih 17,8% navodi da nije zajednički sa partnericom odlučivao o porodici, a odgovor da se “žena ne pita za te stvari” dalo je 8,8% ispitanih.

Graf. 31. (M)

Kroz rad na terenu uviđeno je da usljed niza nepovoljnih uvjeta Romkinje često pribjegavaju abortusu. U jednom istraživanju kvalitete života Roma na području BiH¹⁸ navodi se podatak da je 78,7% ispitanica bar jednom u životu abortiralo, dok se kada riječ o pojedinačnim slučajevima navodi podatak jedne ispitanice da je abortirala čak 27. puta.

U okviru ovog istraživanja 49,6% ispitanih abortiralo svojom voljom, dok njih 47,33% je to uradilo mimo svoje odluke. Ovo je izuzetno porazan podatak, obzirom da je riječ o direktnom ataku na tijelo žene i njeno pravo da li će da rodi ili ne.

Pitanje kroz koje se nastojalo doći do odgovora u kojoj su mjeri muškarci iz uzorka ovog istraživanja na nasilan način nekoga natjerali na neku radnju. 16,1% ispitanih odgovorilo je da jeste, 66,1% da nije, a 17,7% ispitanih nije odgovorilo na ovo pitanje.

Ženski dio ispitanica na ovo pitanje odgovorilo je na način da njih 33,7% tvrdi da ih je muž nekada natjerao na radnje koje nisu željele. Od ukupnog broja ispitanih njih 63,8% potvrdilo je da ih muž nikada nije natjerao na bilo kakve radnje mimo njihove volje.

Zaključujemo da je seksualno nasilje ipak, u određenoj mjeri zastupljeno u romskim zajednicama na području BiH. Ranija istraživanja govore također u prilog tome. Tako, imamo podatak da se 17,4% ispitanica izjasnilo da je bilo žrtva seksualnog nasilja koje je počinjeno od različitih nasilnika.

5.2. Odnos institucija

Koliko su institucije senzibilne ka problemu nasilja u romskim zajednicama bilo je predmet kako ovog, tako i nekih ranijih istraživanja. Iskustva sa terena govore o raznolikim iskustvima. Od onih koji su dobili podršku od institucija do onih koji su doživjeli odbacivanje, ismijavanje ili čak i ponižavanje. Nerijetko se predrasude prema romskoj populaciji upravo vezuju za ovaj problem. Naime, uvriježeno mišljenje da su Romi i Romkinje skloni nasilju, da je to dio običaja Roma i Romkinja, da su to „ciganska posla“ uticalo je da Romkinje i Romi formiraju negativan stav prema institucija, posebno kada je riječ o osjetljivim temama kao što je nasilje u porodici ili rodno zasnovano nasilje.

Na žalost, vladin diskriminatorni pristup prema Romkinjama se ponavlja godinama kroz javne politke u BiH (npr. Strategija za rješavanje romskih pitanja u BiH iz 2005. godine). Organizacija „Prava za sve“ već je u 2011. godini izvijestila o odgovoru domaćih institucija na nasilje u porodici nad Romkinjama, te izjavila da su rasprava o politikama prema stanovništvu i “postizanje optimalne i održive stope nataliteta” kao preduslovi za sretno djetinjstvo romske djece vrlo zabrinjavajući. Kako navode, čini se da je veličina porodice najveća prepreka za ostvarivanje prava Romkinja i da bi žene sa manje ili bez djece uživale širi dijapazon prava ili bolji pristup njima. Insistiranje na programima koji

18 Izvještaj o stanju zdravlja i kvalitete života romske populacije na području općina u BiH (2016). *Stanje zdravlja i kvalitete života romske populacije na području BiH*.

ciljaju “promociju boljeg roditeljstva” je direktno kršenje ljudskih (reproduktivnih) prava Romkinja. Uz to, Revidirani akcioni plan uvodi žene i djevojčice kao ciljnu grupu koja treba da se obrazuje o imovinskim/ stambenim pravima i ostalim temama bitnim za rodnu ravnopravnost.¹⁹

Da bi se stekla kompletna slika o ovoj problematici, osim stava Roma i Romkinja prema prijavljivanju nasilja institucijama, izvršeno je i anketiranje predstavnika/ca institucija gdje su se također ispitali njihovi stavovi i iskustva o ovoj problematici. U istraživanju je učešće uzelo 21 predstavnik/ica institucija sa područja FBiH i RS-a.

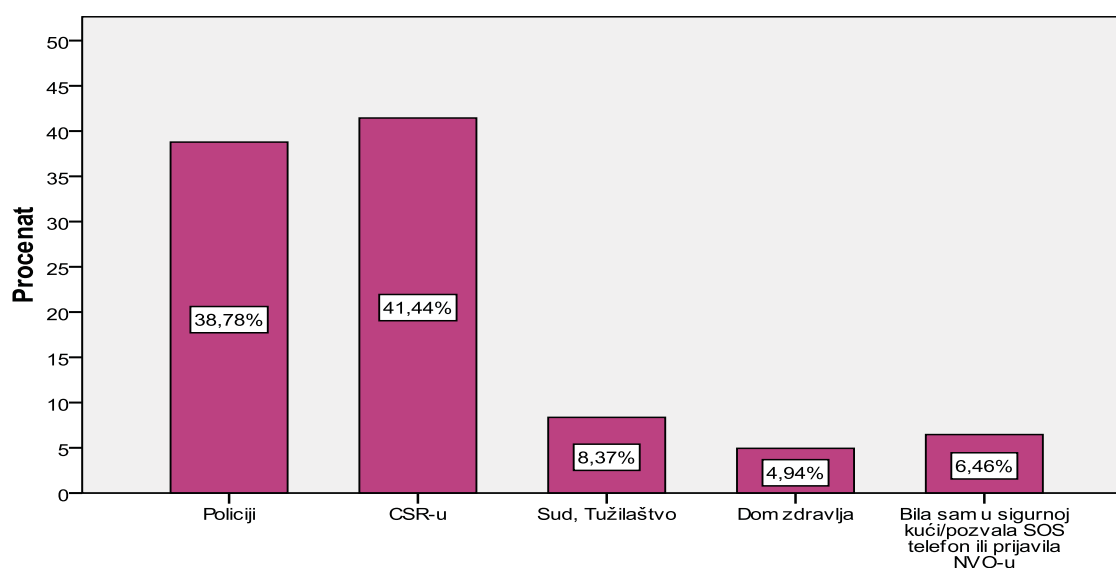
Ranija istraživanja govore da je stepen prijavljivanja nasilja dosta nizak, kako se pokazalo i u ovom istraživanju. Procenat prijavljenog nasilja kod ispitanica u ovom istraživanju je 41,4%, što čini veću stopu prijavljenog nasilja u odnosu na istraživanje iz 2010. godinu gdje se stepen prijavljenog nasilja kreće od 5% do 30%. Međutim, imajući u vidu da uzorak nije izjednačen, ipak, u odnosu na raniji period ne možemo sa sigurnošću utvrditi da li se stepen prijavljenog nasilja povećao ili je riječ o drugim iskustvima.

Ohrabruje činjenica da ipak procenat od 41,4% (od ukupnog broja ispitanica) odlučilo prijaviti nasilje nekoj od institucija ili organizacija. Imajući u vidu da je 61,7% onih koje su potvrdili da su doživjele neki oblik nasilja, možemo konstatovati da je ovo značajan procenat ispitanica.

Naime, iako značajan broj ispitanica nije dalo odgovor na pitanje kako su se institucije ophodile prema njima, iz datih odgovora da se zaključiti da je najmanji broj ispitanica koje su doživjele šikaniranje i vrijeđanje od strane institucija, njih 8,3%. Ostatak ispitanica imao je pozitivna iskustva sa institucijama pa njih 10% govori da je njihov slučaj procesuiran, također 10% da su se službenici iz određenih institucija ophodili profesionalno prema njima.

Kada su u pitanju ispitanici, situacija sa prijavljenim nasiljem je sljedeća. Naime, od ukupnog broja ispitanih 23,1% muških ispitanika prijavilo je nasilje nekoj od institucija ili organizacija. Najveći broj ispitanih nasilje je prijavilo policiji, dok 76,8% ispitanih nije dalo odgovor na ovo pitanje.

19 Fransioli, E.G. (2013). *Godišnji izvještaj o stanju prava žena u Bosni i Hercegovini*.

Graf. 32. (Ž)
Da li ste nasilje prijavili nekoj od institucija, ako da kojoj?

Kada je u pitanju odnos institucija prema žrtvama nasilja koji su prijavili nasilje nekoj od ustanova, odnos istih je bio sljedeći. 7,9% ispitanih tvrdi da su im slučaj procesuirali, 11% ih tvrdi da su se ponašali profesionalno prema njima, dok ih 3,4% tvrdi da su ih predstavnici institucija šikanirali i vrijeđali.

Kada je u pitanju stav institucija prema problematici rodno uvjetovanog nasilja, uočavamo da se većina predstavnika/ica ima slične stavove prema ovoj problematici.

U istraživanju učešće su uzeli predstavnici/ce sljedećih institucija/organizacija: Centar za socijalni rad, Prnjavor, Općina Prnjavor, Dom zdravlja, Prnjavor, Centar srednjih škola, Prnjavor, ZU SC „Kuća zdravlja, Prnjavor, Policijska stanica Modriča – Vukosavlje, Služba socijalne zaštite Općine Novo Sarajevo, PU Novo Sarajevo, Općina Novo Sarajevo (Služba za socijalnu zaštitu), JU Dom zdravlja, Tuzla (Služba za zdravstvenu zaštitu žene), UG „Vive žene“, Organizacija „Vaša prava“, Gradska uprava Tuzla, MUP Tuzla, JU Centar za socijalni rad, Tuzla i Ministarstvo ta rad, socijalnu politiku i povratak TK.

Ostali predstavnici/e institucija, njih 9, koji su bili zamoljeni da popune upitnik vezano za datu tematiku nisu našli za shodno da isti ispune uz obrazloženje da nemaju vremena ili da su uposlenici/e koji su ranije preuzeli obavezu da popune upitnik na godišnjem odmoru.

Kako je navedeno, stavovi prema rodno uvjetovanom nasilju uglavnom imaju zajedničkih karakteristika. Kada je riječ o poznavanju tematike nasilja, svi predstavnici/e koji su popunili upitnik upoznati sa pojmom rodno uvjetovanog nasilja. Problemi sa kojima se susreću predstavnici/e institucija u radu sa žrtvama nasilja uglavnom jednake prirode a odnose se na odustajanje od daljeg procesuiranja

nasilnika od strane žrtve, struktura ličnosti žrtve, rana udaja žrtava te ekonomska ovisnost žrtve o nasilniku. Jedna ispitanica navodi da se i sama susrela sa nasiljem iz razloga jer je stala u zaštitu jedne žrtve nasilja, i to u okviru posla. Također, ispitanice smatraju da je umanjena mogućnost napredovanje u poslu upravo rezultat rodno uvjetovanog nasilja, odnosno diskriminacija žena.

Svi ispitanici/ce su naveli da je za lakši rad po pitanju ove problematike rješenje u uvezivanju institucija koje se bave ovim pitanjem, bolja međusobna saradnja i osnaživanje žrtava. Također, da bi se napravio pomak po pitanju problematike nasilja generalno, i u romskim zajednicama, svi ispitanici se slažu da je neophodan i rad sa nasilnikom.

Oprečni su stavovi ispitanih kada je u pitanju porast, odnosno smanjenje slučajeva rodno zasnovanog nasilja. Ispitanici navode ili da nemaju evidenciju, da je nasilje u porastu, dok određeni broj ispitanih smatra da se isto smanjuje. Također, određeni broj ispitanih navodi da se evidencije ne vode na osnovu nacionalne pripadnosti.

Većina ispitanih se slaže da je eventualno neadekvatno reagovanje predstavnika/ica institucija produkt tradicije i običaja koji vladaju u romskim zajednicama, dok manji broj ispitanih smatra da institucije reaguju u skladu sa propisima i zakonskim aktima.

Mehanizmi za smanjenje stope rodno uvjetovanog nasilja prema ispitanicima/cama nalazi se u osnaživanju žrtva psihološki i ekonomski, propisivanju i sprovođenju većih kazni za počinioce, podizanje svijesti šire društvene zajednice kao i razvijanje adekvatnih strategija i zakonskih okvira koji će omogućiti prevenciju i bolju zaštitu žrtava nasilja, što svakako direktno utiče na smanjenje ovog problema.

Zaključujemo da bi se trebalo učiniti više napora da se institucije koje se bave ovom problematikom međusobno uvežu, da se zajednički više radi sa žrtvama u smislu njihovog osnaživanja, te kroz ekonomsko osnaživanje omogućiti neovisnost koja bi žrtvama omogućila veći stepen samopuzdanja i samostalnosti što bi doprinijelo smanjenju stope rodno zasnovanog nasilja.

6. ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Shodno ranije prezentiranim podacima zaključujemo da je nasilje još uvijek rasprostranjeno i zastupljeno u romskim zajednicama na području BiH. Cilj istraživanja bio je da se uvidi zastupljenost rodno zasnovanog nasilja u romskim zajednicama, da li se povećao stepen prijavljenog nasilja, kakav je odnos institucija spram žrtava, a pored toga radilo se na pravljenju usporedbe u odgovorima ispitanika i ispitanica, odnosno nastojalo se uvidjeti kako koreliraju stavovi ispitanika sa doživljenim nasiljem kod ispitanica. Iako istraživanje nije vršeno na način da se uzorak bira iz bračnih zajednica da bi se vršila statistički korektna uporedba stava i doživljenog nasilja, podaci se mogu dovesti u vezu imajući u vidu da ispitanici/ce uglavnom potiču iz iste sredine sa prilično ujednačenom demografskom strukturom.

Opšti zaključci koji se mogu izvesti na osnovu prezentiranih rezultata idu u smjeru da je rodno uslovljeno nasilje u značajnoj mjeri još uvijek zastupljeno u romskim zajednicama te da se ono manifestira kako kroz psihološko i fizičko nasilje, također i kroz seksualno i ekonomsko nasilje. Kada je u pitanju muški dio ispitanika uviđamo da su još uvijek prisutni kruti stavovi ispitanika tako da 12,2% ispitanika nijednu od radnji koja podrazumijeva nasilje ne smatra nasiljem. Ohrabruje činjenica da značajan procenat ispitanika ima otvoren stav prema prijavi nasilja, odnosno u slučaju nasilja, isto bi prijavili nadležnim institucijama.

I dalje je prisutna značajna razlika u doživljenom nasilju kod muškaraca i žena, tako da 61,7% ispitanica navelo da je u toku svog života doživjelo neki od oblika nasilja, dok kada su u pitanju ispitanici, njih 35,3% navodi isti podatak. Kako je ranije navedeno uglavnom su u značajnoj korelaciji stavovi muškaraca prema nasilju sa doživljenim nasiljem kod žena. Tako, 46,4% ispitanika smatra da je uredu da partnerici ograniči kretanje, te 45,5% ih smatra da žena mora muškog člana porodici izvijestiti o svakom urošenom novcu, dok 47,3% ispitanica navodi da su žrtve ekonomskog nasilja. Porazan je podatak da čak 11% ispitanika navodi da su pred djecom počinili nasilje nad svojom partnericom, a 16,1% ih navodi da su svoje partnerice natjerali na radnje koje one nisu željele činiti u bilo kom smislu. Imajući u vidu da ispitanici i ispitanice generalno u istraživanjima, osobito ovog tipa, daju socijalno poželjne odgovore, smatramo da je stvarna stopa nasilja veća. Ohrabruje podatak da se povećava stopa prijavljenog nasilja, tako da je 41,4% ispitanica navelo da je prijavilo nasilje.

Kada je u pitanju odnos institucija, žrtve su uglavnom imale pozitivno iskustvo da su institucije radile na procesuiranju slučaja. Kako predstavnici/ce navode, najveći problem predstavlja to što žrtve

uglavnom odustaju od procesuiranja nasilnika, a korijeni tog problema leže upravo u generalnom problemu romskih zajednica, posebno Romkinja, a to su ekonomska ovisnost, neobrazovanost, izostanak podrške okoline i stereotipni stavovi predstavnika/ca institucija prema žrtvama iz romskih zajednica.

Preporuke iz istraživanja provedenog 2011. godine a prezentiranog 2012. godine²⁰ kada je u pitanju nasilje u porodici govore o potrebi ratifikacije Konvencije Vijeća Evrope o sprječavanju i suzbijanju nasilja u porodici, koja je ratificirana 2013. godine. Nadalje govori se o primjeni i prilagodbi Zakona o zaštiti od nasilja u porodici u oba entiteta, što je uglavnom i ispoštovano, kako je navedeno u ranijem tekstu u dijelu o zakonskom aspektu problematike istraživanja. Uviđamo da kada su u pitanju zakonski i podzakonski akti, da su uvjeti za osiguranje svih prava i benefita žrtava uglavnom obezbijeđeni, dok se u praksi još uvijek javlja niz nepovoljnih okolnosti. Stoga je potrebno ispoštovati niz sljedećih mjera, sa akcentom na romsku zajednicu gdje je ova problematika posebno izražena:

- Osigurati kontinuirane programe obuke za policijske službenike, stručne radnike centara za socijalni rad, zdravstvenih institucija i organa pravosuđa u cilju adekvatne primjene zakona i pružanja adekvatne pomoći i podrške žrtvama nasilja. Ovi programi trebali bi podrazumijevati i redovnu razmjenu iskustava i znanja između institucija i uposlenika/ica na poslovima borbe protiv porodičnog nasilja. Potrebno je uspostaviti jedinstven koordiniran i djelotvoran odgovor institucija i nevladinih organizacija na cijeloj teritoriji BiH u slučajevima porodičnog nasilja.²¹
- Uspostaviti efikasne mehanizme za provođenje i kontrolu izrečenih zaštitnih mjera, obrazovati profesionalce/ke za provođenje zaštitne mjere obaveznog psihosocijalnog tretmana počinitelja nasilja.
- Definisanje prava žrtve nasilja na socijalnu zaštitu kao i prava na novčanu pomoć neovisnu od ostalih prava po osnovu socijalne zaštite.
- Ekonomsko osnaživanje žrtve kroz omogućavanje pristupa obrazovanju, zapošljavanju, zdravstvenoj i socijalnoj zaštiti u slučaju potrebe.
- Pružanje psihosocijalne podrške djeci iz porodica gdje je bilo prisutno rodno zasnovano nasilje.
- Animiranje uključivanja romskih žena i djevojaka, kao i generalno romske populacije u redovno i vandredno obrazovanje, te održavanje kontinuiteta istog. Također, pored toga, nužno je da se radi na informalnom i neformalnom obrazovanju romske populacije, posebno mladih kada je u pitanju prepoznavanje različitih oblika nasilja, kako u porodičnom okruženju, tako i van njega, čime će se direktno doprinijeti radu na prevenciji rodno uvjetovanog nasilja.
- Afirmisati direktan rad u zajednici u vidu radionica u koje bi se pored žena uključili i muškarci, poželjno nasilnici, koje bi tretirale temu rodno zasnovanog nasilja.
- Pokrenuti od strane nevladinih organizacija vršnjačku edukaciju u vidu preventivnih programa na temu rodno uvjetovanog nasilja i nasilja generalno.

²⁰ <http://www.rightsforall.ba>: Romkinje za život bez nasilja (2011). *Odgovor institucija na nasilje u porodici*, Sarajevo.

²¹ ibidem

Zaključujemo da je problematika nasilja sveprisutan problem u BiH i svijetu generalno, a ovi problemi posebno su izraženi u patrijahalnim zajednicama kakva je i romska zajednica u BiH, zbog niza kompleksnih okolnosti. Potrebno je sprovesti niz mjera koje bi omogućile smanjenje stope nasilja, kao i povećanje stope prijavljenog nasilja. Nasilje se ne može iskorijeniti, ali kroz niz aktivnosti kao što je osnaživanje žrtve, povećanje kazne za počinioca i njegova rehabilitacija, stvaranje povoljnijih uslova života i povećanje kvalitete istog, možemo doprinijeti smanjenju stope nasilja, samim tim prevenirati začarani krug nasilja koji ne samo da šteti funkcionalnosti porodice kao osnovne ćelije društva, nego i cjelokupnom našem društvu i njegovoj budućnosti.

ANEX 1 –Upitnik za žene

UPITNIK O RODNO ZASNOVANOM NASILJU

(ZA ŽENE)

1. Dob ispitanice
 - a) 15 – 18
 - b) 18 – 30
 - c) 30 - 45
 - d) 45 – 60
 - e) 60 i više

2. Mjesto življenja (ODGOVARA ANKETAR/KA)
 - a) Urbano
 - b) Ruralno
 - c) Romska zajednica
 - d) Miješana zajednica

3. Socijalni status ispitanice
 - a) Bez ikakvih primanja
 - b) Primateljka stalne novčane pomoći
 - c) Zaposlena
 - d) Samostalna djelatnost

4. Sexualno opredjeljenje
 - a) hetero
 - b) homo

5. Bračno stanje
 - a) Udata
 - b) Slobodna
 - c) Razvedena
 - d) Udovica
 - e) Vanbračna zajednica

6. Sa koliko godina ste se udali?
 - a) Prije 16- te
 - b) 16- 18
 - c) 18- 20
 - d) 20 – nadalje

7. Živim sa
 - a) Partnerom i djecom
 - b) Užom i širom porodicom
 - c) Ostalo

8. Potičem iz (PROCIJENA ANKETARA/KE DA LI TREBA POSTAVITI PITANJE)
 - a) Bogate porodice
 - b) Siromašne porodice
 - c) Porodice srednjeg materijalnog statusa

9. Nasilje, po mom mišljenju predstavlja
 - a) Kad te neko tuče, vuče, grebe, gura...
 - b) Kad neko viče na tebe, vrijeđa te, psuje, pljuje...
 - c) Kad ti neko ograničava kretanje, ne da ti novac, oduzima tvoj novac od tebe
 - d) Kad te neko prisiljava na seksualni odnos ili bludne radnje
 - e) Sve navedeno
 - f) Ništa od navedenog

10. Da li Vi lično poznajete nekoga ko je pretrpio neki od gore navedenih oblika nasilja?
- a) Da
 - b) Ne
11. Ukoliko biste doživjeli nasilje, da li biste imali hrabrosti suprotstaviti se partneru/ocu/majci/prijatelju?
- a) Da
 - b) Ne
12. Da Vi doživljavate bilo koju vrstu nasilja, da li biste prijavili policiji, CSR-u, NVO-u ili pozvali SOS telefon?
- a) Da
 - b) Ne
 - c) Možda
13. Da li ste Vi doživjeli bilo kakvu vrstu nasilja? (AKO JE ODG.NE, PREĆI NA PITANJE BR. 15.)
- a) Da
 - b) Ne
14. Da li ste to ikome rekli, ako da, kome?
- a) Roditeljima (majci ili ocu)
 - b) Prijatelju/ici
 - c) Rođaku/rodici
 - d) Nekom drugom
15. Suprotstavljam se kada mi partner/ otac/ brat/ prijatelj... upućuje pogrdne riječi (kravo, glupačo, kurvo...) ?
- a) Da
 - b) Ne
16. Za svaki potrošeni novac izvijestim partnera/oca/brata/prijatelja... kako i gdje sam ga potrošila?
- a) Da
 - b) Ne

17. Imam veoma uzak krug osoba sa kojima se družim?

- a) Da
- b) Ne

18. Slobodna sam da izađem iz kuće kad god to želim i odem gdje je potrebno u datom trenutku?

- a) Da
- b) Ne

19. Da li ste zajedno sa partnerom planirali porodicu? (broj djece i sl.)

- a) Da
- b) Ne

20. Da li ste ikada abortirali i je li to bila Vaša odluka?

- a) Da
- b) Ne

21. Da li Vas je muž ikada natjerao na radnje koje niste željeli (sexualne i generalno)?

- a) Da
- b) Ne

22. Nikad me niko nije fizički zlostavljao i psihički maltetirao?

- a) Da
- b) Ne

23. Da li se ikada vidjeli, čuli ili prisustvovali kada Vaš otac/majčin partner tuče Vašu majku? (ako je odg. NE, preći na pitaje 25.)

- a) Da
- b) Ne
- c) Drugo (npr. zna da je majka zlostavljana ali nikad nije vidjela ili čula)

24. Da li su Vaša djeca doživjela isto?

- a) Da
- b) Ne

25. Da znate da Vašu kćerku zlostavlja njen muž, psihički ili fizički, da li biste joj dozvolili da se „vrati“ Vama (roditeljima)?

- a) Da
- b) Ne
- c) Zavisi od partnera

26. Da li ste ikada čuli ili prisustvovali kada Vaš komšija tuče partnericu?

- a) Da
- b) Ne

27. Kako reagujete u gore navedenim situacijama?

- a) Sklonim se
- b) Samo posmatram
- c) Reagujem tako da ga spriječim
- d) Zovem policiju ili SOS telefon

28. Smatram da je uredu da partner ponekad istuče ili izgalami ženu, ako je to potrebno?

- a) Da
- b) Ne

29. Smatram da žena treba da ostane u braku, bez obzira ako je njen partner nasilan, ili ako se ne slažu, npr.zbog djece?

- a) Da
- b) Ne

30. Napomena za anketara/ku : ovo pitanje postaviti ako se ispitanica izjasnila da je doživjela nasilje. Ako je je odg. pozitivan postaviti i pitanje 31.

Da li ste nasilje prijavili nekoj od institucija, ako da kojoj?

- a) Policiji
- b) Centru za socijalni rad
- c) Domu zdravlja
- d) Sud, Tužilaštvo
- e) Bila sam u sigurnoj kući/pozvala SOS telefon ili prijavila NVO-u

31. Kako su se ophodili prema Vama?

- a) Procesuirali slučaj
- b) Šikanirali me i vrijeđali
- c) Ponašali se profesionalno i objasnili mi naredne korake

HVALA NA SARADNJI!

ANEX 2 –Upitnik za muškarce

UPITNIK O RODNO ZASNOVANOM NASILJU (ZA MUŠKARCE)

32. Dob ispitanika

- f) 15 – 18
- g) 18 – 30
- h) 30 - 45
- i) 45 – 60
- j) 60 i više

33. Mjesto življenja (ODGOVARA ANKETAR/KA)

- e) Urbano
- f) Ruralno
- g) Romska zajednica
- h) Miješana zajednica

34. Socijalni status

- e) Bez ikakvih primanja
- f) Primalac stalne novčane pomoći
- g) Zaposlen
- h) Samostalna djelatnost

35. Sexualno opredjeljenje

- a) hetero
- b) homo

36. Bračno stanje

- f) Oženjen
- g) Slobodan
- h) Razveden
- i) Udovac
- j) Vanbračna zajednica

37. Sa koliko godina ste se oženili?

- e) Prije 16- te
- f) 16- 18
- g) 18- 20
- h) 20 – nadalje

38. Živim sa

- d) Partnericom i djecom
- e) Užom i širom porodicom
- f) Ostalo

39. Potičem iz (PROCJENA ANKETARA/KE DA LI TREBA POSTAVITI PITANJE)

- d) Bogate porodice
- e) Siromašne porodice
- f) Porodice srednjeg materijalnog statusa

40. Nasilje, po mom mišljenju predstavlja

- g) Kad te neko tuče, vuče, grebe, gura...
- h) Kad neko viče na tebe, vrijeđa te, psuje, pljuje...
- i) Kad ti neko ograničava kretanje, ne da ti novac, oduzima tvoj novac od tebe
- j) Kad te neko prisiljava na seksualni odnos ili bludne radnje
- k) Sve navedeno
- l) Ništa od navedenog

41. Da li Vi lično poznajete nekoga ko je pretrpio neki od gore navedenih oblika nasilja?
- c) Da
 - d) Ne
42. Ukoliko biste doživjeli nasilje, da li biste imali hrabrosti suprotstaviti se partneru-ici/ocu/bratu/prijatelju/ici?
- c) Da
 - d) Ne
 - e) Nisam doživjeo vriđanje i ponižavanje od bilo koga
43. Da Vi doživljavate bilo koju vrstu nasilja, da li biste prijavili policiji, CSR-u, NVO-u ili nazvali SOS telefon?
- d) Da
 - e) Ne
 - f) Možda
44. Da li ste Vi doživjeli bilo kakvu vrstu nasilja? (AKO JE ODG.NE PREĆI NA PITANJE BR. 15.)
- c) Da
 - d) Ne
45. Da li ste to ikome rekli, ako da, kome?
- e) Roditejima (majci ili ocu)
 - f) Prijatelju/ici
 - g) Rođaku/rodici
 - h) Nekom drugom
46. Da li je po Vama normalno da muškarac upućuje ženi (generalno- tj. ne nužno partnerici) ružne i pogrdne riječi ?
- c) Da
 - d) Ne
47. Da li po Vama, žena treba svog partnera/oca/brata... za svaki potrošeni novac izvijestiti ... kako i gdje je isti potrošila?
- c) Da
 - d) Ne

48. Smatram da je uredu što partnerici ne dozvoljavam da izlazi kada god i gdje god to ona želi?

- a) Da
- b) Ne
- c) Ne ograničavam je u kretanju

49. Smatram da je uredu da partner ponekad istuče ili izgalami ženu, ako je to potrebno?

- c) Da
- d) Ne

50. Smatram da žena treba da ostane u braku, bez obzira ako je njen partner nasilan, ili ako se ne slažu, npr.zbog djece?

- c) Da
- d) Ne

51. Kako reagujete kada Vas partnerica/sestra/ majka iznervira?

- a) Zagalamim na nju
- b) Udarim je ili joj zaprijetim
- c) Razgovaram ili nekim drugim mirnim putem riješim problem

52. Da li ste zajedno sa partnericom planirali porodicu? (broj djece i sl.)

- c) Da
- d) Ne
- e) Ona se ne pita za te stvari

53. Da li ste nekad nekoga natjerali da radi nešto što ne želi (sexualne radnje i generalno)?

- c) Da
- d) Ne

54. Da li je Vas nekad neko seksualno zlostavljao? (PROCIJENITI DA LI JE SIGURNO POSTAVITI OVO PITANJE)

- a) Da
- b) Ne

55. Nikad me niko nije fizički zlostavljao i psihički maltetirao?

- c) Da
- d) Ne

56. Da li se ikada vidjeli, čuli ili prisustvovali kada Vaš otac/majčin partner tuče Vašu majku? (ako je odg. NE preći na pitanje 27.)

- d) Da
- e) Ne
- f) Drugo (npr. zna da je majka zlostavljana, ali nikad nije vidjeo ili čuo)

57. Da li su Vaša djeca doživjela isto?

- c) Da
- d) Ne

58. Da znate da Vašu kćerku zlostavlja njen muž, psihički ili fizički, da li biste joj dozvolili da se „vrati“ Vama (roditeljima)?

- d) Da
- e) Ne

59. Da li ste ikada čuli ili prisustvovali kada Vaš komšija tuče ženu?

- c) Da
- d) Ne

60. Kako reagujete u gore navedenim situacijama?

- e) Sklonim se
- f) Samo posmatram
- g) Reagujem tako da ga spriječim
- h) Zovem policiju

Napomena za anketara : ovo pitanje postaviti ako se ispitanik izjasnio da je doživjeo nasilje. Ako je je odg. pozitivan postaviti i pitanje 31.

Da li ste nasilje prijavili nekoj od institucija, ako da kojoj?

- f) Policiji
- g) Centru za socijalni rad
- h) Domu zdravlja
- i) NGO / SOS telefon

61. Kako su se ophodili prema Vama?

- d) Procesuirali slučaj
- e) Šikanirali me i vrijeđali
- f) Ponašali se profesionalno i objasnili mi naredne korake

HVALA NA SARADNJI!

ANEX 3 –Upitnik za institucije

UPITNIK O RODNO ZASNOVANOM NASILJU

(ZA INSTITUCIJE)

SPOL: M Ž

Naziv institucije _____

1. Molimo da nam ukratko opišete Vašu percepciju rodno uvjetovanog (zasnovanog) nasilja!

2. Kako, prema Vašem iskustvu, žrtve mogu da ostvare zaštitu putem normativno – pravnog sistema?

3. Molimo Vas da navedete probleme sa kojima ste se susreli kao zaposlenik/ca institucije i generalno kao ličnost prilikom Vašeg rada na problemu rodno zasnovanog nasilja!

4. Molimo Vas da navedete uslove i saradnju koji bi omogućili lakši rad po pitanju rješavanja ove problematike.

5. Da li ste uočili napredak po pitanju rodno zasnovanog nasilja u romskim zajednicama (broj prijavljenih slučajeva, smanjeno nasilje)?

6. Da li postoji evidencija o broju slučajeva rodno uvjetovanog nasilja, i shodno Vašoj procjeni da li se ono smanjuje ili povećava?

7. Da li smatrate da institucije neadekvatno reaguju u slučaju rodno zasnovanog nasilja u romskim zajednicama zbog tradicije i običaja koji tu vladaju?

8. Na koji način Vi smatrate da bi se broj slučajeva rodno zasnovanog nasilja mogao smanjiti?

HVALA NA SARADNJI!

